

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

GOD. XXIV.

SIJEČANJ 1933.

BROJ 1.

DR. JOSIP POLJAK:

ZAGREB

VELEBITSKI PRUTAŠ

U više su navrata u raznim godištima »Hrvatskog Planinara« isticali razni pisci i planinari, kako je Velebit najljepša naša planina. Nije to tek samo nabačeno od kakvog zanosnog poklonika prirodnih krasota, nego su to ponovo naglašavali domaći i strani planinari i naučni istraživači. Svi su bili oduševljeni njegovim ljepotama i prirodnim blagom, a refleks toga unutarnjeg oduševljenja bili su brojni opisi Velebita i njegovih prirodnih krasota. Ako malo zavirimo u znanstvene rasprave naših istraživača Velebita, vidimo u njima cio niz raznih biljnih i životinjskih vrsta, koji nose uz svoju bitnu oznaku vrste još i dodatak »velebitica« ili »velebiticus«, što znači, da je odnosna vrsta nova i da je endem Velebita. Isto tako i u geološko-morfološkim radovima susrećemo brojne morfološke oblike, koji su upravo jedinstveni u području Krša, a bez kojih nam je teško zamisliti karakteristiku Velebita. Brojni su ti razni morfološki fenomeni, koji su bitna značajka Velebita, a koji oblici u ostalim gorama Dinarskog niza nastupaju vrlo rijetko ili nikako. Naprotiv u Velebitu nalazimo sve oblike, koje susrećemo diljem brojnih gorskih kosa Dinarskog vijenca. I ovome mome članku je zadaća, da upozna čitatelje Hrv. Planinara s jednom pojmom, koja je osobito razvijena na Durmitoru, a kojoj nalazimo dvojnika i u našem Velebitu. U br. 2. Hrv. Planinara za 1931. god. na str. 39. nalazimo opis jednog od najviših vrhova Durmitora, a to je Prutaš. U tome opisu ujedno je i prikazano, koji su bili razlozi, da je taj vrh dobio baš ime Prutaš. Nešto posve slično nalazimo i na Velebitu i to u njegovu južnom dijelu. U gorskoj skupini Sv. Brdo, Vlaški Grad i Jerkovac nalazi se kao južni sastavni dio te skupine mali kameniti greben Velikog i Malog Koma. Dolazimo li od istočne ili južne strane, dakle od Velikih ili Malih Libinja prema Ličkom Docu, već nam se iz daleka ističe iz te skupine gola i oštra glavica Velikog Koma. Što joj se više približujemo, sve to jače izbijaju preko cijele kose Koma neke pruge, koje polaze od vrha grebena do njegova podnožja. Napokon promatran greben

Koma iz neposredne blizine, t. j. sa zapadnog dijela Ličkog Dôca, prikazuje nam sliku, koja je potpunoma suglasna sa slikom zapadnog dijela Prutaša na Durmitoru.

A kako su nastale te pruge po istočnoj padini Velikog i Malog Koma, po kojima je Kom tako sličan Prutašu, da sam ga stoga u ovom članku i nazvao Velebitskim Prutašem? Postanak pruga na grebenu Koma u glavnom je posve sličan postanku pruga na Prutašu. Kada je naime koncem tercijarnog doba u razvoju Zemlje došlo do stvaranja i dizanja velebitskog grebena, dogodilo se da je poradi jakog postranog tlaka popucala površina kamenja taloženog iz raznih mora i da su stanovite česti bile rastrgane i uzdignute do stanovite visine. Kod toga procesa stvaranja bregova duž današnjeg Velebita bila je i današnja trupina Velikog i Malog Koma rastrgana i otrgnuta od svog iskonskog, t. j. horizontalnog položaja, i duž jedne pukotine, koja danas čini torrent Orljaka, uzdignuta do današnje visine. Uzdizanje slojeva do gotovo okomitog položaja očitovalo se najjače na njegovoj istočnoj strani, gdje je uslijedio prekid slojeva, kako se to i danas vidi. Kako je među kompleksom slojeva bilo i takvih, koji su bili manje otporni utjecaju postranog tlaka, to su oni bili znatno jače zdrobljeni od slojeva sa većim otporom protiv rečenog tlaka. Posljedica je toga bila, da su kasnije nakon izgradnje Koma kaš i ostalih velebitskih vrhunaca oborinske vode počele sa svojim razornim djelovanjem, a koje još i danas konstantno nastavljaju. Tom su prilikom oborinske vode ispirale i odnosile rastrošene česti kamenja, a efekt toga djelovanja bio je osobito jak na slojevima, koji su bili jače zdrobljeni. Posljedica je toga bila, da su na tim mjestima nastale udubine, a između njih su zaostali slojevi poput brazda sa jačom otpornom snagom prema djelovanju vode, t. j. slojevi, koji su bili otporniji prema postranom tlaku. Eto to je razlog, da je istočna strana Velikog i Malog Koma isprutana, i to daje zasebnu značajku istočnoj trupini Koma, da se naočito ističe prema susjednim trupinama Sv. Brda, Jerkovca i Vlaškog Grada. Kamenje, od koga je izgrađen Kom, pripada liasičkim vapnencima, koji su sastavljeni od slojeva nejednake debljine, a koji se u pravcu sjeverozapad-jugoistok pružaju i dalje, gdje svuda stvaraju nizove niskih grebena, dok su na Ličkom Docu tek nešto malo nagnuti, jer je ploča Doca kod dizanja zaostala gotovo u svom prvobitnom položaju. Okolišni pak vrhunci kao Sv. Brdo, Jerkovac, Vlaški Grad nemaju ni na jednoj svojoj strani sličnih pruga, jer su sastavljeni od druge vrsti kamenja, koje je, iako su ovi vrhunci bili značno uzdignuti, ostalo više kompaktno, što je razlogom, da su ti vrhovi bez pruga i više oblog oblika.

Rekli smo, da se Veliki i Mali Kom (1252 m i 1085 m) nalaze u skupini Sv. Brda, i to kao njegovi jugoistočni izdanci u nastavku

Vlaškog Grada i Jerkovca. S istočne strane odijeljen je od Ličkog Doca duboko urezanim torrentom Orljaka, koji počinje pod južnim podnožjem Jerkovca i Vlaškog Grada. Ispod južne padine Malog Koma uzima Orljak smjer zapadni i ograničuje greben Koma s juga sve do svoga utoka u Malu Paklenicu. Sa zapada omeđuje ga Mala Paklenica, dok se prema sjeveru veže preko Jerkovca i Vlaškog Grada na trupinu Sv. Brda. Istočna strana Velikog i Malog Koma strmo je odlomljena prema torrentu Orljaka, pa je najveća strmina baš u pravcu šiljka Velikog Koma. Ona je posve gola i kamenita, pa samo na nekim mjestima starih točila nalazimo zakržljale bukve, koje imadu velike borbe za svoj opstanak, koliko od samog terena i suše, toliko i od vjetra, koji nemilice udara po cijeloj površini. Jugozapadna i zapadna strana Koma spušta se nešto položitije prema torrentu Male Paklenice, pa je i ona prutana kao istočna strana samo s tom razlikom, što je do samog ruba grebena ošumljena gustom bukovom šumom. Uspon na Veliki Kom moguće je sa zapadne strane, premda je dug i vrlo naporan, jer je vrlo teško hodati po slojnim glavama tvrdog liasičkog vapnenca, a i gusta šuma prijeći planinara u njegovu napredovanju. Najzgodniji držim da je pristup s istočne strane i to tako, da se spustimo od Ličkog Doca u torrent Orljaka, pa torrentom do uvale, koja dijeli Kom od Jerkovca. Uvalom dalje do na njeno sedlo pa prema jugu na greben Koma i tako na sam šiljak Velikog Koma.

Razgled s vrha Velikog Koma osobito je vanredan prema moru, t. j. prema jugu, gdje je pod nama u cijeloj protezi dubok zarez torrenta Male Paklenice sa svojim vrletnim i stjenovitim dolinskim stranama, koje se postepeno gube u predbrežje predjela mjesta Selina sve do azurnog poteza Morlačkog ili Planinskog kanala, koji je opet s juga obrubljen tamnim rubom sjeverodalmatinskog kopna. Nešto prema jugoistoku zapažamo tamno modrikastu prugu divljeg i rastrganog Masleničkog Ždrila, iza kojega se na jutarnjem suncu ljeska Novigradsko i Karinsko more s tamnom pozadinom krševitih Ravnih Kotara.

Prema zapadu zapažamo jasno ocrt torrenta Velike Paklenice, preko koje se vidi strašni krš predjela između Starigrada i Tribnja, a iz kojega sablasno proviruju glavice Bojinka, Malog Golića i Zvirnjača; sjeverna je pak strana zatvorena grebenom od Sv. Brda do Golića, a i predležeći vrhovi Jerkovca, Vlaškog Grada, Klimente i Močila prijeće nam pogled u dolinu gornjeg dijela Velike Paklenice. Prema istoku pruža nam se također lijep pogled na Lički Dolac, pa dalje na Libinja i Lokvicu, iza kojih su se ustrmili kao braniči ovih dolaca Čovik, Krunk, Veliki Golić i Šarića Vrh.

U neposrednoj vezi s Komom stoji i lijepi Lički Dolac. Prostrana ravan na južnom podnožju Sv. Brda, pusta, kamenita i izbrzdana kamenitim brazdama, koja se od Koma šire na Lički Dolac i dalje na Libinja. U zapadnom dijelu Doca nalazimo nekoliko skromnih stanova Kneževića, koji po Ličkom Docu pasu svoja stada. Na sjevernom rubu Doca, a već dosta visoko na padini Sv. Brda, tamo, gdje počinje rijetka šuma bukve, nalazi se ispod debele bukve izvor voda zvana Pećina, koja je velika blagodat u onom upravo saharski siromašnom kraju na pitkoj vodi. Za blago cijelog okoliša služi lokva u jugoistočnom dijelu Doca zvana Ilijina Lokva. Svakako je najzanimljije u Ličkom Docu, kako je ovaj odijeljen od Malih Libinja. Na južnom rubu Doca, dakle prema Malim Libinjima, nalazimo neki prirodni kameniti bedem, što se ustrmio između ta dva krška polja, kao da bi htio spriječiti prelaz iz jednoga u drugo polje. Ako se približimo tome prirodnom bedemu, vidimo kako su debeli slojevi jurskog vapnenca otkinuti i uzdignuti pod kutem od 35 stupanja prema jugu, a slojne glave strše poput kakvog ogromnog češlja sa svojim šiljcima prema Ličkom Docu. Narod nazivlje taj kameniti bedem imenom Krugi. Nisam nikako mogao saznati, što misle zapravo pod izrazom »Krugi«, tek mi je stari Knežević rekao, da zato »Krugi«, što se kao zid dižu prema Malim Libinjima. Moguće da je ispravno, a možda ima i koje drugo značenje.

Taj nazubljeni zid prostire se od jednog do drugog kraja Doca i proteže se dalje prema istoku sve do Velikih Libinja, a u svome nastavku preko Šarića Vrha, Gornje Bukve do Tulovih greda, gdje stvaraju bezbroj najbizarnijih kukova, škrapa i kamenitih skupina. Na jugu od toga bedema nalaze se podno stijena stanovi Kneževića, mimo kojih vodi put s Ličkog Doca na Mala Libinja, odavle dalje zapadnom stranom Sopnja do zaselka Bučić, a odavle prema zapadu preko sela Selina do Starigrada.

DR. IVAN KRAJAČ:

JASTREBARSKO

NOVI VISINSKI PUTOVI NA VELEBITU

I. Opće smjernice.

Čitavi visinski hrbat Velebita, počevši od Vratnika povrh Senja pa sve do kraja njegova kod izvora Zrmanje, državni je šumski posjed pod upravom direkcije šuma na Sušaku. Taj je posjed pored znatne dužine od 160 km, osim u Sjevernom Velebitu, razmjerno uzak — tek mjestimično oko 10 km. S morske je strane potisnuta granica šume na visine od 1000 do 1200 metara pustim primorskim kršem, a s ličke strane, gdje je Velebit kao gorje nešto i proširen, šume po njegovu

prigorju pripadaju u glavnom Otočkoj imovnoj općini. Posljednih nekoliko godina pristupila je šumska uprava izradi osnove za gradnju šumskih cesta i putova u svrhu izvoza šumskih proizvoda iz velebitskih šuma i počela postepeno provoditi pojedine dijelove te osnove.

Značajno je, da se ovdje, po prvi put valjda kod nas, šumska uprava prije izrade tih osnova obratila i na središnjicu Hrv. Planinarskog Društva u Zagrebu i na pojedine njene podružnice na velebitskom podnožju s upitom: koja su velebitska područja od naročitog turističkog interesa, te koji bi komunikacioni potezi s turističke točke gledišta bili u Velebitu najvažniji. Ujedno su se organi šumske uprave dali na svestrano proučavanje životnih potreba pučanstva na kršu, i onoga u velebitskoj primorskoj Podgori i onoga u Lici, da se pri izradi osnove može voditi računa pored šumskih još i o interesima opće narodne ekonomije i nove naše turističke privrede. Novo će kod nas biti i to, što je u osnovi predviđena izgradnja čitave mreže pješačkih staza, da se međusobno povežu pojedine šumske ceste i putovi ili učine lako prohodnjima i takovi predjeli šuma i velebitskog gorja, gdje bi i šumski čuvar, činovnik, trgovac i radnik, a i svaki seljak planinar i učenjak u svom poslu inače po bespuću i kršu trošio nerazmjerne količine vremena i energije.

Prirodno je, da su za eksplotaciju tako dugačkog šumskog posjeda prve i najvažnije ceste, koje će ga na najzgodnijim mjestima sa što kraćim potezima spojiti sa najbližim uređenim morskim lukama, a to je za sjevernu polu Velebita učinjeno bilo već ranije izgradnjom poprečnih cesta: Senj—Vratnik—Otočac; Sv. Juraj—Oltari—Krasno—Otočac; Jablanac—Mrkvište (Stirovača)—Kosinj i Karlobag—Oštarije—Gospić, koje Velebit presijecaju prirodnim prelazima u međusobnoj udaljenosti od oko 20—30 km. Potreba, da se šumski proizvodi dovezu s polovicu desne i lijeve strane međuprostora na pojedinu poprečnu cestu, vodi logički do ideje o uzdužnoj šumskoj cesti po mogućnosti sredinom šumskog posjeda. Takva uzdužna cesta uistinu je i zasnovana smjerom: kota 498 (ispod Vratnika)—Oltari—Krasno—Mrkvište—Stirovača—Sunder—Dabri—Sušanj (ispod Oštarija), pa je djelomično već ranije izvedena, a djelomično posljednjih godina nastavljena.

Budući da je prema konfiguraciji tla ta cesta morala biti položena razmjerno više prema ličkoj strani Velebita, to je i u čisto šumarskom interesu iskočila potreba, da se izgradi uzdužna staza, u glavnom paralelna sa spomenutom uzdužnom cestom, položena više prema morskoj strani Velebita, a spojena na izvjesne razmake s uzdužnom cestom dijelovima poprečnih cesta i umetanjem pojedinih poprečnih komada staza na podesnim mjestima. Svaka cesta pa i šumska s razloga tehničke izvedbe i s prometno-ekonomskih razloga bira za svoj prolaz

niže položaje i prodolja. Stoga je i ovdje nastala prirodna potreba, da se glavna uzdužna staza izvede u višim položajima, da se prolaz i ondje po dužini planine omogući bez razmjerno dalekog silaženja na cestu u nižem položaju i eventualnog ponovnog penjanja u veće visine.

Ta dva prirodna i iz specijalnih terenskih prilika logički izvedena zahtjeva za uzdužnu velebitsku stazu sa šumsko-gospodarske točke gledišta udovoljavali su upravo idealno i turističkom zahtjevu upućujući osnivača, da kod trasiranja staze bez štete po šumsko-gospodarski i saobraćajni interes udovolji što potpunije i turističkom interesu, vodeći računa o visini, lijepim i opširnim kopnenim i morskim vidicima, pojedinim turistički važnim i zanimljivim objektima, skloništima, prenoćištima, vrelima i t. d.

Jedan dio opisane opće građevne osnove izvela je dosada šumska uprava, pa nakon višekratnog prolaza novoizrađenim putovima možemo dati ocjenu o uspjehu i realnim rezultatima naprama u osnovi postavljenim ciljevima kod turistički najznačnijeg dijela te osnove: uzdužne velebitske staze.

U zračnoj crti od po prilici 40 km izgrađen je danas glavni središnji uzdužni pješački put po primorskom nadgorju čitave sjeverne pole Velebita od Oltara preko Velikog Alana do Oštarija (izuzevši samo 1.5 km u Gornjim Rožanskim Kutovima). U naravi je taj put poradi zavoja trupine Velebita značno duži te iznosi oko 57 km.

Nije to proširenje starih pučkih nogostupa, nego je izgrađen pravi novi tehnički detaljno trasirani i solidno građeni 1.20 m široki put, koji je čvrsto podzidan, a gdje je trebalo, i u živac kamen usječen, i to u inače neobično naporno pristupačnom najvišem krškom terenu. Taj put nije kao dosadanji putovi: vječna uzbrdica i nagla nizbrdica sa ponovnim naglim usponima i t. d., nego je to put sa vrlo umjerenim pravilnim usponima i silazima, a gdje treba da se provaljuje koji viši hrbat, uspon je normalno od 10% iznimice i samo na vrlo kratko do najviše 15%. Na terenski najtežim, vrlo kratkim potezima i to samo u t. zv. Sjevernom Velebitu uspon postiže do 20%, tako na primjer pod glavnim vrhom Crikvena i kod Božinih Dočića, gdje se put probija prirodnim kratkim vrlo tjesnim koritim između okomitih relativno visokih stijena.

Taj novi uzdužni put je tako osnovan, da uopće nema okuka (serpentina) izuzevši po jednu kratku i to samo pri ulazu sa Oltara pod Zavižanskom Kosicom, te pri silazu iz Božinih Dočića i sa sedla Crikvina, zatim sjevero-zapadno pred Krajačevim Kukom i jugo-zapadno pod Alančićem. Ovaj visinski put, što ga je osnovao i izveo g. ing. Ante Premužić, upotrebio je dakle u korist turizma i uprav-

Foto: Dr. J. Poljak

VELEBITSKI PRUTAŠ:
Istočna strana Velikog (1252 m) i Malog Koma (1085 m).

Foto: Dr. J. Poljak

JUŽNI VELEBIT:
Kruge na južnom rubu Ličkog Doča.

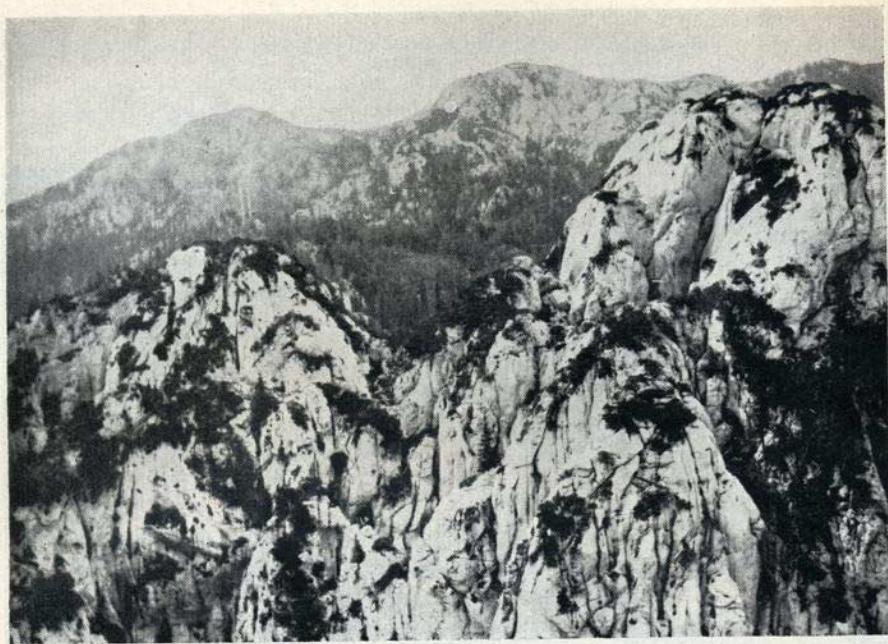

Foto: Dr. I. Krajač

ROŽANSKI KUKOVI:

Poljakov Toranj (lijevo) i sjeverna glavica Varnjače (desno); u zaledu Lubenski Kuk i Krajačev Kuk.

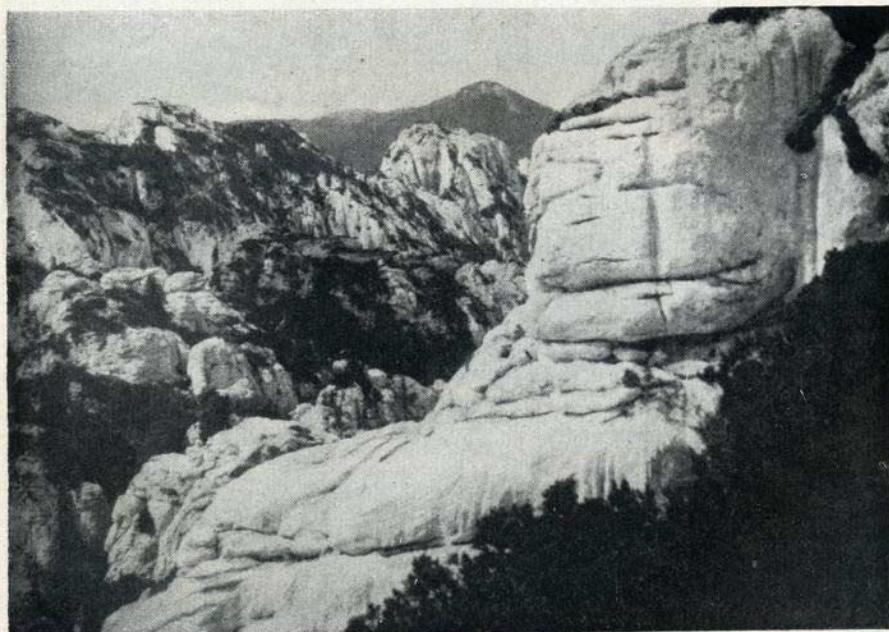

Foto: Dr. I. Krajač

ROŽANSKI KUKOVI:

Crikvine (1644 m) sa Premužićevim Tornjem; u zaledu Seravski Vrh (1667 m).

ljanja šumarstva bitnu specifičnu odliku Velebita, t. j. njegovu neobičnu dužinu, koja ga stavlja u prve redove neprekinutih evropskih gorskih kosa.

II. Bitne karakteristike.

Bitne karakteristike novog longitudonalnog puta jesu:

1. Njegova dužina osnovana na prirodoj dužini Velebitskog gorskog hrpta. 2. Njegova velika apsolutna visina nad morem, koja se postigla time, što je kod dugog tavanasto plato-gorja, kakovo je Velebit, izrabljeno nadgorje nad morem, pa se time put trajno može da kreće u velikoj apsolutnoj visini. Tako n. pr. od šumice iznad Dešinovca do pred Kosicu nad Velikom Alanom u gotovo neprekinutoj duljini od oko 15 km prolazi taj put u nadmorskoj visini od preko 1500 m, postižući na tri visoka sedalca visinu od 1610—1625 m aps. visinu (jugoistočno sedalce Gromovače, Malo Rožansko sedlo južno uz samu Rosijevu kolibu i sedlo Crikvina). Na udaljenosti od preko 10 km ispred Dešinovca do iza Kosice nad Velikim Alanom ide u apsolutnoj visini od preko 1400 m (izuzevši valjda samo par metara na Mirovu, gdje pada na 1380 m).

Na aps. visini nad 1300 m prolazi novi put u udaljenosti od 27 km, t. j. od niže sedla pred Dešinovcem do Ograđenice nad Mliništem odnosno Jurčić Dolcem. Takove trajne znatne visine u srednjem gorju moglo je pružiti samo uzdužno iskorištenje visokog gorja. Time se iz dugog gorja izvuklo ono, što to gorje može da dade od onih svojih specifičnih odlika, koje su na njemu u natprosječnoj mjeri razvite.

3. Put, koji ide djelomice potpuno neprohodnim a karakterističnim, osebujnim, lijepim, visokim i teškim krškim terenom n. pr. od Gornjeg Zavižana do uključivo Krajačeva Kuka, učinjen je lagano prohodnim. Time je izvršio neprocjenive usluge kako šumarskoj upravi, tako i uopće razvoju turizma i planinarstva, te znanstvenom studiju Velebita.

4. Put se u morskom dijelu velebitskog nadgorja pomiče jednom empirički, prirodno i logički apsolutno i sigurno motiviranom trasom od visokih previja preko najviših gorskih nadmorskih sedala i sedalaca s morske strane, pa do dalnjih visokih previja s iste strane, na koje nailazi vijući se po dužini Velebita, a da ne obilazi pojedine veće terenske izbočine, koje bi put bez prave ili i bez ikakove potrebe znatno produljile. Sa Oltarskog sedla (936 m Ana Samaržija) preko Razboja 1074 m uspinje se na sedlo Markova Kuća 1281 m (Siča), pa preko Dešinovca 1418 m do Velikog Zavižanskog sedla oko 1565 m (nad kojim je Krajačeva Kuća HPD oko 1585 m). Odatle put zalazi prema kopnu, pa se iza Gornjeg Zavižana

malim prirodnim prelazom vraća u istočno zaleđe rubnog nadmorskog gorja (Kuk 1617 i Gromovača 1675 m), preko spomenutog jugoistočnog sedalca Gromovače (nešto nad 1610 m), pa preko sedalca istočno nad Fabinim Dolcem (istočno sedlo Pasarićeva Kuka), dolazi u Veliko Rožansko sedlo južno pod tim kukom na Jerković Dolac oko 1600 m aps. vis., gdje je Rosijeva koliba HPD (oko 1650 m). Odatle ide preko Malog Rožanskog sedla do oko 1625 m, zatim sedlom Crikvina oko 1620—1625 m aps. vis. preko sjevero-zapadnog sedalca Krajačeva Kuka oko 1550 m, konačno preko valovite visoravni Rožano uz sedlo Alančića oko 1560 m na Kosicu sedalce nad Vel. Alanom 1379 m aps. vis.; odavle južnije prelazi u Barićevski Dolac 1332 m, u Stokić Dulibu 1300 m, Alan 1341 m, Katunište 1360 m, sedlo Stražbenica među Radlovcem i Mliništem 1115 m, sedlo Splovine 1095 m, Zalu Kosu 1028 m kod drž. lugarnice u Jasenovači, Vrblijinu Grežu 1024 m, pa kroz Dabarska Vrata 943 m nad Ravnim Dabrom, odakle se starim pučkim putem nastavlja na cestu kod Stupačinova 983 m i njom dalje spušta na cestu Karlobag—Gospić na visini oko 920 m.

5. Sve dosada nabrojene prednosti i karakteristike ovog uzdužnog visinskog puta dale su mu dalju posve osebujnu i tipičnu karakteristiku: neposrednih visinskih vidika s njega na more, hrvatsku obalu i njeno otočje pod njim, a zimi kod čiste atmosfere i na vanjsko i južnije hrvatsko otočje te na talijansku obalu te dijelove kose Apenina. Uz to su u vječnoj varijaciji brojni što širi što uži vidici na samo velebitsko nadgorje, djelomice i na gornje bokove. Osebujni vidici sa toga novog visinskog puta na more jesu: sa Zavižanske Kosice (Krajačeva Kuća), na jugozapadnom okretu pod Alančićem, a jedan od najotvorenijih velebitskih vidika na more i otočje uopće jest vidik sa toga puta počevši od prelaza puta preko malog sedalca prije Barićevskog Dolca južno od Vel. Alana pa sve do pred Mlinište. Sa 3 km puta pred Dabarskim Vratima vidi se mjesto i dijelovi otoka Paga sa uklopljenim velikim njegovim zalivima, pa dijelovi Ljubačkog Mora sa sjevernim, dalmatinskim, poluotocima oko Nina i Privlake, i sam Zadar. Dijelovi mora i otočja vide se i sjeverno i južno pred Gromovačom i sa Velikog Rožanskog sedla. Najopširniji vidik na nadgorje Velebita pruža novi put sa Krajačeve Kuće (sjeverne boćine Sjevernog Velebita i dugi sjeveroistočni visoki bok Južnog Velebita). Na osebujno razdrto stijenje i vrhove Sjevernog Velebita pruža novi visinski put vidike na dugom odsječku iza Čemerikova Dočića do uključivo pod Seravski Vrh. Omogućujući kratki i lagani uspon na bliže i dalje susjedne vrhove s obje svoje strane otvorio je taj novi put posredno redovnoj alpinistici i vidike sa svih tih vrhova, koji se uza nj nižu sa zapada i sa istoka. Te panorame pružaju neiscrpivo bogatstvo oblika detalja i cjeline

poradi raznolikih perspektiva sa raznih vrhova na pojedine dijelove: kopna, gorja, vrhova, bokova, obale, zaliva, zatvorenih mora, ždrijela, otočja, grebena, mjesta i svih njihovih detalja i međusobnih odnosa.

6. Alpinistički je bitna osobujnost i karakteristika novog uzdužnog puta: da su sa njega lako pristupni brojni vrhunici pogotovo oni zapadnog nadgorja Velebita. To je neprocjeniv dobitak za Velebit, planinarstvo i za turistiku uopće. I najbolji predašnji poznavaoци Velebita nisu poznavali ono, što je radi karakteristične formacije i vidika na more na Velebitu najljepše i alpinistički najinteresantnije — s jednostavnog razloga, jer su ti usponi bili skopčani sa vanrednim naporom i gubitkom vremena, da se prodre u to područje, u kojem se samo teško moglo boraviti u nepoznatom i neprohodnom terenu bez vode i bez stana. Danas se ti vrhovi redaju kao zrna bisera na nizu jedan do drugog s obje strane toga novog puta, dozvoljujući relativno lagane uspone na vrhove. To su počinjući sa sjevera: niska Božina Plan 1162 m, Markov Kuk 1385 m, sa vanrednim neposrednim vidikom na more, pa Vučjak 1645 m sa poznatim opširnim morsko-kopnenim vidikom, Velika Kosa oko 1620 m, Balinovac 1602 m, Veliki Zavižan 1677 m sa najljepšim morskim vidikom u t. zv. Sjevernom Velebitu, Gornji Zavižan 1638 m, Kota 1595 m, Čepuraš 1570 m, Kuk Kote 1617 m, Gromovača 1675 m sa predvrhom, središnji kuk istočno od Gromovače oko 1610 m, Pasařićev Kuk do oko 1655 m, Zeleni Kuk do oko 1660 m sa najljepšim neposrednim vidikom na Gornje i Donje Rožanske Kukove, Novotnijev Kuk do oko 1665 m, Varnjača do oko 1630 m, Božina Glavica oko 1625 m, Glavice Crikvina (najviša 1644 m), Krajačev Kuk do oko 1685 m i njegov sjevero-zapadni predvrh do oko 1650 m, te Lubenski vrh do oko 1650 m, pa Goli vrh 1670 m, Seravski Vrh 1667 m, Miškulinska Kosa 1629 m, Rožanski Vrh (viši 1638 m), Alančić 1612 m; južno od Velikog Alana: Bili Kuk 1454 m, Kote 1445 m, 1449, 1399 m, Ograđenik 1614 m, Malovan 1614 m, Matijević Brijeg 1611 m, Kurozeb 1168 m, Budakovo Brdo 1318 m, Soline 1267 m, Čopin vrh 1186 m, Visibaba 1158 m, Dabarsko stijenje: Bačić Kuk, Kukaline, Kiza i Laginac.

Novi put zapravo prvi put uopće otvara gorskouos Velebita i vodi tako reći kroz muzej koncentriranih i tipičnih osobujnosti i ljepota Velebita, a napose otvara i čini pristupačnim alpinsko srce tog dijela Velebita, njegove veličajne Rožanske Kukove, bogatstvo, ljepotu i osobujnost oblika tog dijela visokog Hrvatskog Krša. Dok je prije Velebit i Dinarski Krš značio za planinara neizrecivu muku bez vode i bez stana, danas su nove planinarske kolibe i novi putovi sveli hod po najtežem dijelu visokog Velebita na ugodnu i nenapornu zabavu dozvoljavajući potpuno alpinističko, estetsko

uživanje i lagodno znanstveno razmatranje svih važnih detalja, vidika, oblika, efekata, svjetla, flore, faune, geoloških i etnografskih osobitosti i t. d.

7. Na ovim osnovkama osnovani i ovim karakteristikama provideni uzdužni visinski put postao je kao neka os, hrptenjača, o koju se poput živčanog sustava vezuju jednaki novi poprečni putovi izgrađeni ili zasnovani na Velebitu ili novo markirani dosadanji putovi, ili su stvorene kombinacije jednih i drugih. Time je oslonom na dosadanje i buduće planinarske kolibe proveden cjelovit planinarski sustav putova na gornjoj poli Velebita, koji odgovara geografskom položaju i orografskoj razvitoći Velebita, te odnosu njegova nadgorja prema morskoj obali. Kako je ova obala za struju turista i planinara a i za promet uopće mjerodavna, postignuta je time najveća moguća sposobnost takvih novih putova, koji najbolje udovoljavaju prometnim potrebama pučanstva i njegovim ekonomskim zahtjevima, interesima šumarske uprave i konačno sadanjim i budućim potrebama velebitskog turizma i planinarstva. I ovom je prilikom u ovim novogradnjama našla svoju empiričku potpunu potvrdu teza: da u Kršu pravi interesi šumarstva, turizma i pučanstva ne kolidiraju, nego da su istovetni, pa da je u tom području turizam prvi saveznik šumarskih upravnih nastojanja.

Svi ti poprečni putovi sijeku glavni uzdužni put ili utiču u nj. Tako počinjući sa sjevera: a) put iz Starigrada Senjskog i iz Klade do Krajačeve Kuće; b) put: Krajačeva Kuća—Jezera—Krasno; c) Lomsko—Lubenovački put s novim odvojkom na Rosijevu kolibu sa istočne strane; pa put Ledena Draga—Veliki Lom—Rosijeva koliba; d) put: Senjski Starigrad—Bralići (cesta)—Velike Brisnice—Rosijeva koliba; e) put: Goli vrh—Lubenovac; f) put od Struga (sklonište HPD) do novog uzdužnog puta; g) put odnosno i cesta: Jablanac—Veliki Alan—Stirovača sa odvojkom Grebalište—Lubenovac, i Grebalište—Franjkova Draga—Bakovac—Studenci; h) (Jablanac) put Rubčići—Buljma—Dokozin Plan—Stirovača; i) Jovanović Padež—Crni Padež—Šatorina—Mlinište; j) Cesarica—Jasenovača—Kugina kuća—Sunđer; k) Karlobag—Stanište—Kućiste—Dabarska Vrata—Ravni Dabar; l) cesta Kallobag—Oštarije—Brušane—Gospic.

Putovi pod i) i j) stručno su trasirani i izvedeni napuštajući posve staru stazu pučkog nogostupa, pa je rezultat za šumarske i pučke ekonomske interese vanredan, a turistički se postiglo toliko novih i krupnih efekata. Vrijedi to naročito za nada sve efektni novi uspon na Šatorinu.

S pomoću ovih poprečnih putova, koji sijeku u raznim točkama glavni uzdužni put, dobiveni su s jedne strane najkraći prilazi iz

Primorja i donekle iz zaleđa (Krasno, Studenci), a s druge su strane na dohvat uzdužnog puta ušle i pokrajne gorske skupine, koje leže istočnije od toga visinskog puta, dakle više prema kopnu. Ovamo idu ove skupine: Velebitska Plešivica 1653 m sa Sniježnikom 1610 m, Pivčevac 1676 m, Rajinci, najviši 1699 m, Hajdučki Kukovi, najviši 1658 m, Kozjak 1620 m sa okolnim vrhovima, Šatorina 1624 m, Laktin Vrh 1504 m, Metla 1287 m i t. d.

III. Zaključne konstatacije.

Ti novi velebitski visinski putovi su u glavnom prvi put u Hrvatskom Kršu riješili problem visinskih turističkih krških staza, i to tako, kako se on prema orografskim i uopće geografskim odnosima nužno mora da riješi. Oslanjajući se na dane i neuklonive prirodne preduvjete uspjelo je riješiti najispravnije i najpovoljnije i sve ostale zahtjeve, koje na takove visoke gorske pješačke putove postavljaju: šumarska uprava, turizam, domaće pučanstvo te uopće posebni prometni i ekonomski obziri i t. d.

Kako se radi o prvom velikom putu te vrste, uspjelo je u njem stvoriti tip visinskog krškog puta, kakav jedini u nas mora da bude. Kako Velebit, napose njegova gornja pola, sadrži u sebi sve bitne karakteristike visokog Hrvatskog Krša, to je time stvoren u naravi pravi tip visinskog puta, u koji se logički i empirički nužno moraju ugledati i svi visinski putovi na našem krškom visokom području. A kako je rješenje uspjelo sa svih mogućih gledišta, to je taj tip nužno mjerodavan za cijelo područje Dinarskog gorskog sklopa, a napose za njegove primorske kose. Napose Dalmacija i Crna Gora moći će se koristiti shvaćanjem, koje je ostvareno u ovom putu i njegovim iskustvima, ako hoće da ispravno riješe svoje buduće visinske pješačke putove, tako da od toga ima koristi: šumarska uprava, turizam, pučanstvo, narodna privreda i promet uopće.

Osnovna je misao novog puta bila, da se izrabi dužinska protega gorja neprisiljeno na najvišoj mogućoj visini gorskog hrpta, i to u koliko je moguće na neposredno nadmorskoj strani ili neposredno uz nju, upotrebljavajući i tičući pri tom najveća prirodna sedla, prelaze i sedalca u odnosnim kosama, a sve to bez većih silaza i uspona. Kao što je kod planinarskih koliba na osnovu iskustva končno pobijedila slična misao: građenje u neposrednom primorskom nadgorju sa divnim vidicima, tako je i ovdje realizacija toga visinskog puta potpunoma opravdala prethodnu teoretsku namisao i motivaciju. Što više, sama realizacija puta iznenadila je preko očekivanja svojom ljepotom, biranošću, udobnošću te mnogostranošću. Hod po tom putu

razvija se za lijepog dana kao gledanje kinematografskog prikaza-
vanja, u kojem visoka gora, more, otočje i sunce igraju glavne uloge.
Dotadanje teoretsko načelo našlo je tako svoju potpunu empiričku
potvrdu, te je u novim visinskim putovima sjeverne pole Velebita
stvoren za Dinaride tip, koji će svatko s korišću proučavati, ako hoće
da na tom području izbjegne pogreškama kako u pogledu smještaja
kuća tako u rasporedu i osnivanju gorskih putova. Time je i HPD,
koje je kod toga sarađivalo, dalo svoje iskustvo i tradiciju, oboje
stečeno dugim radom i ispravnim shvaćanjem domaćega svog krša
ne samo u korist svoju, nego i u korist naroda čitavog Dinarskog
gorskog sklopa. Taj će se izvedeni rad morati u vlastitom interesu
pregledavanjem proučavati i ocjenjivati, a pojedine osnovne zamisli
i naročito uspjela detaljna rješavanja i izravno kopirati.

Bitni i osnovni odsjek u stvaranju realnih sredstava za planinarsko-turistički razvoj čitave sjeverne pole Velebita bit će izgradnjom ovih putova dovršen, dok je neposredno pred tim bilo već izrađeno samo teoretsko stanovište i motivacija, koji su se realizacijom pokazali ispravnima. S ovim je uspjehom iz gornjih razloga uspješno dovršen uopće i jedan odsječak našeg vlastitog alpinističko-turističkog razvoja ukupnog područja Dinarida, koji je tim važniji, što vremenski pada zajedno sa planinarskim otvaranjem važnih gorskih sklopova: Prenja, Durmitora, Komova, pače i dijela Prokletija i t. d.

Na sjevernoj poli Velebita još će se raditi, kako i kada to budu iziskivale potrebe i razvoj šumskog gospodarstva prema izrađenoj cjelokupnoj osnovi gospodarenja i gradnja. Tim budućim gradnjama koristit će se u znatnoj mjeri i seljačka ekonomija, a obogatit će se novim tekvinama i turizam. Planinarski je međutim, može se reći, novo izgrađenim kombinacijama sjeverna pola Velebita potpuno otvorena, a glavni turistički problem valjanog visinskog puta po dužini planine na tom dijelu Velebita potpuno riješen. Tko bude u buduće imao da praktički riješi problem visinskog puta bilo u kojem području Dinarskog gorskog sklopa, napose u nadmorskom gorju, morat će, tvrdim sa najdubljim uvjerenjem, da dove ovamo i tu na licu mjesta prouči metode i realizaciju, kako se taj problem uspješno, a sa relativno minimalnim troškom može da riješi.

NAŠI PLANINARI NA ALPAMA I DINARSKIM GORAMA

Mnogi naši planinari misle, a neki pače tvrde u javnosti, da je alpinizam u nas pojava najnovijeg vremena i da su istraživanje i osvajanje Dinarskih planina počeli tek pred nekim 6—8 godina članovi izvjesnog istodobno osnovanog planinarskog društva, kao da je prije toga bila tabula rasa u tim granama našega narodnog planinarstva.

Ovdje ćemo iz povijesti hrvatskog planinarstva iznijeti nekoliko činjenica, da se vidi, koliko ima istine u tim tvrdnjama. Mi se možemo ponositi, da se u malenom kolu preteča novovjekog alpinizma nalazi uz pjesnika Petrarku (g. 1336.) i umjetnika Lionarda da Vinci (g. 1511.) kao treći hrvatski pjesnik Petar Zoranić, koji je svoj uspon na Velebit i Dinaru majstorski opisao hrvatskim jezikom u pjesničkoj pripovijesti »Planine« g. 1536., dakle oko 20 godina prije nego se pojavio na planinarskom polju švicarski prirodoslovac Konrad Gesner (g. 1555.) sa svojim opisom Pilatusa na latinskom jeziku.

Poznato je nadalje iz povijesti naše književnosti, da se je na pogledu vanrednih krasota, kojima obiluju naši planinski krajevi, uz Jadransko more, u Hrvata već rano stao javljati smisao za pojave u prirodi i na planinama, za putovanje i upoznavanje narodnog života i gorskih krajeva. Stoga hrvatski pisci od davnine vole opisivati prirodne ljepote na kopnu i moru, kao Gundulić, Palmotić, Baraković, Hektorović, Vitezović, Kačić i dr. A ta se struja još očitije javlja u doba hrvatskog preporoda pod ilirskim imenom. Mihanovićeva himna »Lijepa naša domovina« što je drugo nego velepjesan prirodnim krasotama Hrvatske? Gaj, Vraz, Vukotinović, Nemčić neumorni su putnici i oduševljeni slavitelji prirodnih čara rođene grude. Na istom polju uspješno djeluju Kukuljević, Jurkić, Martić, Mažuranić, Ante Starčević, Pavlinović, August Šenoa, Pilar, Vjekoslav Klaic, Josip Torbar, Marković, Gjalski, Novak, Matoš, kao i mnogi pjesnici i pisci, između kojih se osobitom ljubavlju za ljepote naše domovine ističe neumorni i plodonosni planinar, botanik i zemljopisac Dragutin Hirc, koji je našu domovinu pješice prošao od Zemuna do Trsta i od ovoga do Budve i uz to obašao i planine Herceg-Bosne, a napisao oko 190 planinarskih radnja, među kojima su četiri veća djela. Zato je pokret oko organizacije modernog planinarstva, kojemu su oko polovine prošlog vijeka stajali na čelu Englezi i Švicari, našao brzo odziva u Hrvatskoj.

Naši planinarski prvaci Dr. Pilar, Dr. Torbar, Vukotinović, Dr. Šloser-Klevkovski, koji su prije 59 godina osnovali Hrvatsko Planinarsko Društvo, prvi su istraživali i osvajali mnoge naše planine u znanstvenom i planinarskom pogledu, a uz to su se uspinjali na susjedne slovenske Alpe, Triglav, Karavanke i Savinjske, kao i na druge planine u Istočnim Alpama. Dr. G. Pilar je u ovećem putopisu g. 1880. prikazao prirodno blago i ljepote Herceg-Bosne, dok su Torbar i Vukotinović istraživali Kapelu i Velebit.

Njihovim su tragom pošli njihovi nasljednici: Ljudevit Rossi, Dr. Mijo Kišpatić, Dr. Oton Kučera, Vjekoslav Novotni. Tako je Rossi, koji se ugledao u tvorce znamenitog djela »Flora Croata« Dra. Šlosera i Vukotinovića, proučavajući hrvatsku floru nebrojeno puta obašao gordu Velebit uzduž i poprijeko, Ličku Plješivicu, Hrvatsko Primorje, penjao se po gorama Gorskog Kotara i Kapele, krstario po Dalmaciji, Bosni i Hercegovini sve do crnogorske međe. Svoje uspone po Velebitu opisao je u velikom rukopisnom djelu »Velebitom duž i poprijeko«, koje je o svojoj 80-godišnjici poklonio knjižnici sveučilišnog botaničkog zavoda. Ljudevit Rossi tvori sa svojim pokojnim drugovima Dragutinom Hircom i Vjekoslavom

Novotnim slavnu trojicu hrvatskih planinara, koji su proputovali gotovo sve naše krajeve od Ivančice do Crne Gore i ponovo se uspeli na naše znatnije gore. Novotni je o svojim brojnim izletima i usponima napisao duži niz članaka za »Hrv. Planinar«, kojemu je bio urednikom od g. 1901—1910.

Geologiju Velebita kroz više su godina proučavali stručnjaci i planinari Dr. M. Kišpatić i Dr. F. Tućan, te je potonji njihovo zajedničko naučno putovanje po Velebitu opisao u ovećem članku »Velebit i susjedne planine« u »Planinarskom Vjesniku« ilustrovanoga mjeseca »Vijenca« (g. 1910.). Taj su rad nastavili drugi naši prirodoslovci: Dr. Josip Poljak, koji je g. 1912. držao javno predavanje s diapositivima o Velebitu, pošto je u znanstvene svrhe proputovao velik dio Velebita, snimivši pri tom oveći broj slika; Dr. Miroslav Hirtz, koji je proučavao faunu Velebita; Dr. I. Horvat, koji je u novije vrijeme istraživao floru i vegetaciju ne samo Velebita, nego i Ličke Plješivice i Dinare.

Planinarsko otvaranje Velebita i susjednih planina započelo se prije 20 godina zaslugom rđinih članova H. P. D-a. U tom pionirskom radu sudjeluju pored prirodoslovnih stručnjaka ovi društveni članovi: Dr. Ivan Krajač, koji je g. 1911. na svojim usponima po sjevernom Velebitu prvi otkrio znamenite Rožanske Kukove na Sjevernom Velebitu a nedavno otkrio vanredno široku i dugu spilju Vrtlinu na primorskoj strani Južnog Velebita, Ivan Gojtan, koji je istražio planine i prokrčio putove u Južnom Velebitu, pak društveni članovi: V. Cvetišić i L. Juričić. Zanimanje naših planinara za Velebit očito je poraslo poslije g. 1910., kada su u našem »Planinarskom Vjesniku« počele izlaziti uspjele fotografске snimke sa Velebita od V. Cvetišića, Dr. Tućana i Dr. J. Poljaka i opisi velebitskih uspona iz pera I. Juričića, Dr. Tućana i Cvetišića. To je dalo pobudu, da su se g. 1911. zaputili na Velebit sa prirodoslovциma i planinarama i slikarski umjetnici M. Crnčić, O. Ivezković i Krušlin, čije su slike sa Velebita na izložbi u Zagrebu ubrale mnogo hvale i u širim krugovima razbudile življe zanimanje za njegove prirodne krasote. Istodobno su odbornici H. P. D-a Juričić i Cvetišić markirali 7 najvažnijih planinarskih staza na Južnom Velebitu i tako to impozantno gorje učinili pristupnim širemu krugu planinara. Na to je u g. 1913. H. P. D. podružnica »Visočica« u Gospiću sredinom kolovoza izvela pod vodstvom svoga predsjednika J. Gojtana skupni izlet na Visočicu i na Vaganski Vrh, a to je onda bio uopće prvi skupni planinarski izlet na tu najvišu i najlepšu planinu u Hrvatskoj. Iste godine i u prvoj polovini g. 1914. bilo je više manjih skupina planinara i prirodoslovaca na Velebitu, a među njima i Nestor hrvatskih planinara V. Novotni, društveni tajnik Čmelik, Dr. I. Pilar i mnogi drugi. Taj se planinarski rad nastavio pojačanom snagom poslije svjetskoga rata, te je H. P. D. zajedno sa svojom podružnicom u Gospiću i poglavitom zaslugom Dr. I. Krajača sagradilo, nabavilo i unajmilo 9 planinarskih kuća na Velebitu i dalo pobudu za izgradnju novog visinskog puta od 57 km na Sjevernom i Srednjem Velebitu (od Oltara do Oštarija).

Za planinarsko otvaranje i propagandu prirodnih krasota Velebita i drugih Dinarskih planina osobitih je zasluga stekao začasni član H. P. D-a, Dr. Radivoj Simonović, odlični planinar i izvrsni amater-fotograf, koji je prije 30 godina pod dojmom članka Drag. Hirca o Velebitu (u »Hrv. Planinaru«) pohodio Velebit i vidjevši tako ga zavolio, da dosada gotovo svake godine na nj uzlazi sa svojom karavanom, u kojoj se nalaze njegovi drugovi J. Poljak, Dr. M. Hirtz, učitelj I. Šarinić, a prvih godina Lj. Rossi. Od velike zbirke njegovih sjajnih planinarskih fotografija (oko 6000) otpada na Velebit oko 2000. Pored Velebita on je prije 30 godina obišao hercegovačke planine Prenj i Čvrsnicu, pa Lebršnik, Volujak, Leliju, Zelengoru, Dinaru, Čabulju, Biokovo, Triglav, a u novije vrijeme ponovo Volujak, Maglić, Bioč, Durmitor, Komove, Bjelasicu. Njegove planinarske slike, prava

remek-djela fotografskog umjeća, pobuđuju na izložbama udivljenje i ljubav za naše čarobne planine.

Među članovima H. P. D-a ima dovoljan broj planinara, koji su okušali svoju penjačku snagu u visokim Alpama. Tako je poznato, da se je bivši zaslužni društveni tajnik pok. Dr. O. Kučera (god. 1907.) s jednim drugom penjao po Bernskim Alpama u Švicarskoj, kojom je prigodom izveo vrlo opasan uspon po zaledenom Grindelwaldglečeru, o čemu je priopćio vrlo zanimljiv opis u »Hrv. Planinaru« g. 1908., te se može smatrati pionirom alpinistike u Hrvatskoj. Velik broj većih uspona u Alpama izveo je od g. 1907. naš planinarski prvak Dr. I. Krajač: tako među ostalim penjačku turu na Cap au Moine (1946 m) kod Montreauxa, na Grand Moeveran (3061 m), na sjevernu stijenu Diableret (3222 m), na vrh Breithorna (4171), na Veliki Sv. Bernard (2467 m), u skupini Mont Blanc na ledenjak Saleinaz (2691 m) i dalje na Grand Fourche (3610 m), preko ogromnog snježišta Plateau du Trient na kolibu Julien Dupuis (3119 m). Obišao je i alpinski sklop Jungfrau i uspeo se preko Rottal-sedla do pod vrha Jungfrau (4167 m), a u g. 1924. izveo je sa svojom suprugom, koja je vrsna planinarka, naporan uspon na Monte Rosa na medi Švicarske i Italije, i to na vrh Punta Grifetti (4561 m). U slovenskim Alpama obišao je Karavanke, Julske i Savinjske, među ostalim Triglav, Rjovinu, pa Škralticu, Prisojnik, Razor s prelazom preko Kriške stijene u Aljažev dom. Od hrvatskih planina obišao je Risnjak, Bijele i Samarske Stijene, otkrio Natorin Vrh, kroz više godina istraživao Velebit pak ponovo Dinaru sa Troglavom. Manji dio tih uspona opisao je i priopćio u »Hrv. Planinaru«. Od planina u Srbiji u g. 1926. planinarski je istražio i opisao Rtanj (1566 m), Midžor (2186 m), Šar Planinu (2702 m), Kajmakčalan (2521 m) i velika jezera Prespansko i Ohridsko.

Članovi H. P. D-a stali su se u manjim i većim skupinama uspinjati na Triglav i druge slovenske planine poslije godine 1903., kada je u dva podlistka »Obzora« izšao opširan opis Triglava i susjednih vrhova iz pera sadašnjeg urednika »Hrvatskog Planinara«, koji je iste godine prisustvovao otvaranju novoga Tominskova puta iz doline Vrata na Triglav. Prigodom tih izleta neki su se odvažili i na teže uspone; tako odbornik A. Auš na Škralticu, dok je član pok. M. Bothe izveo više penjačkih tura u visokim Alpama, kao na Ortler i Grossglockner. Član A. Herzog proslavio se uspjelim usponima na Jungfrau, Civettu, čuveni šiljati Winkler-Turm među Valojetima u skupini Rosengarten, na Marmolatu i Monte Cristallo u Dolomitima, te je uspon na Jungfrau opisao u »Hrvatskom Planinaru« (1908.).

Poslije svjetskog rata ti su izleti naših članova u slovenske i ostale Alpe tako učestali, da su postali obična pojava. Što više, neki su se članovi odvažili na zimske uspone u visoke Alpe. Tako je vrsni planinar M. Hlava o novoj godini 1925. sa jednim drugom izveo teški uspon na Grintavec (2558 m) u Savinjskim Alpama, a odbornik Sl. Hitzthaler o Božiću sa četiri druga isto tako naporni uspon do Aleksandrova doma ispod Triglava. Na skijama je izveo u godini 1914. uspon na Triglav do Kredarice član D. Paulić. Zanimljivi opisi tih zimskih uspona izišli su u »Hrvatskom Planinaru«.

Naši su članovi živo sudjelovali u istraživanju i otvaranju južnog dijela Dinarskih planina. Dr. Fr. Tučan istražio je i opisao Orjen (1896 m) u »Planinarskom Vjesniku« još prije rata, a poslije rata naša je podružnica »Orjen« u Dubrovniku izvela markacije na čitavom sklopu i pod vrhom na Orjenskoj Lokvi sagradila planinarsko sklonište. Srednju Dalmaciju i susjedne bosanske planine istražili su i opisali članovi »Mosora« M. Giometta (Mosor i bosanske planine) i prof. Dr. I. Rubić (Biokovo). Planinarski pisac i zasluzni istraživač flore Dr. Karlo Bošnjak

u godini 1919. istraživao je u bosanskom sredogorju planine Vranjicu i Zec, a u godini 1920. hercegovačke planine: Plasu, Veliki Vilinac i Veliku Čvrsnicu. U godini 1926 po prvi put je zakoračio u crnogorske planine i obašao ove i slijedeće godine 1927.: Jablanov Vrh, Veliki Starac u Sinjavini, Žabljak, Crepuljnu poljanu i Ališnicu pod glavicom Durmitora, dok su mu u godini 1929. (po treći put) na Durmitoru bili drugovi Dr. R. Simonović, Dr. Josip Poljak, Dr. M. Hirtz i M. Crkvenac. Ponovo se oni nađoše u području Durmitora godine 1930., a plodove toga istraživanja priopćiše Dr. J. Poljak u nizu članaka o Durmitoru sa slikama Dr. R. Simonovića u br. 1.—5. »Hrvatskog Planinara« godine 1931. i Dr. K. Bošnjak u članku »Iz mojih sjećanja na Crnu Goru i Crnogorce« u 5. i 6. broju »Hrvatskog Planinara« godine 1930. U godini 1931. isti su pionirski posao vršili Dr. R. Simonović i Dr. J. Poljak u Crnoj Gori na Sinjavini, Komovima (2.460 m), Bjelasici (1.729 m), Biogradskom i Šiškom Jezeru, kojih je opis iz pera Dr. J. Poljaka izšao u broju 1.—3. »Hrvatskog Planinara« godine 1932., dok je Dr. K. Bošnjak sa Dr. Kušanom istodobno istraživao područje Maglića, Bioča i Volujaka, kako se vidi iz njegova članka »Na poznatim i nepoznatim stazama u Crnoj Gori« priopćenog u broju 5.—10. »Hrvatskog Planinara« godine 1932. Bosansku planinu Prej i Čvrsnicu istražio je i opisao Dr. R. Simonović prije rata, a Prej Dr. Josip Poljak i Dr. J. Fleger u novije vrijeme, te je potonji priopćio i opis Treskavice u br. 9. i 10. »Hrvatskog Planinara« godine 1932. Tako evo članovi H. P. D-a kroz više od 50 godina ponovo se veru po krševitim Dinarskim planinama, snimaju njihove daleke poglede i veličajne prizore, čarobne doline i vrletne vrhove, strahotne provalije i duboka ždrijela, istražuju njihovu divnu floru, jedinstvenu geologiju i morfologiju, osebujnu faunu; a plodove svoga mučnoga pionirskoga rada iznose na vidjelo u člancima sa sjajnim fotografiskim snimkama u djelima i glasilu »Hrvatskom Planinaru«, koji sa 28 godišta predstavlja čitavu planinarsku knjižnicu o Dinarskom gorskem sklopu, a koja je na žalost vrlo malo poznata mlađem planinarskom naraštaju. U tom gorskem području od Risnjaka do Orjena H. P. D. sa svojim podružnicama podiglo je i nabavilo 20 planinarskih skloništa, a H. P. D. podružnica »Mosor« izvela veliko djelo: otkrila i uredila čarobnu špilju Vranjaču, takmicu Postojni.

Iz ovih činjenica jasno izlazi, da alpinizam nije u nas pojавa posljednjih 6 do 8 godina, pa da se naučno-planinarsko istraživanje i otvaranje Dinarskih planina od Risnjaka do Durmitora i Komova vrši postepeno već preko 50 godina. Planinarska propaganda ima samo onda smisla, ako se služi istinom. P.

NAŠI MLADI U ALPAMA

1. GROSSGLOCKNER (3.798 m).

Naši planinari, koji su se posljednjih godina penjali po austrijskim Alpama, tuže se na visoke cijene u tamošnjim planinarskim kućama, jer da je izlet od par dana stajao svakoga od njih preko D 1.500—2.000. Nas petorica odlučismo za vrijeme krize poći na Glockner svaki sa D 500, dakako sa uprtnjačama punim jela, koje nije više stajalo od D 100. Evo, kako smo proveli taj svoj naum: Za put od Zagreba do Bjeljaka (Vilacha) platili smo svaki 90 dinara. Tu smo prenoćili u jednom svratištu kraj kolodvora i to nas 5 za 4 šilinga: dva po dva u postelji, a peti je dobio od konobarice Slovenke gunj i jastuk, pa se protegnuo po podu. Vlak od Bjeljaka do Spitala stajao je 4.20 šilinga, a odavle vozili smo se autobusom do Heiligenbluta. Po osobi plaća se 11 šilinga, ali na sreću dvojica naših nisu platili ni pare, jer ih je šofer — mimošao, pa smo tako »uštedili« 22 šilinga.

Od Heiligenbluta, koje se mjesto razvilo u veliko turističko središte, gdje ima puno krasnih ljetnikovaca i skupih hotela, gdje sve stoji novaca — samo je besplatan ulaz u crkvu (to je jedina zgrada, koju smo u tom mjestu iznutra razgledali) — krenuli smo pješke po Harizerwegu na planinarsku kuću »Prijatelja prirode« (Naturfreundehaus 2.168 m) ispod Glocknera. Tu smo potražili najjeftinije ležaje (64 groša po osobi) — pod samom strehom kuće. Tražili su od nas legitimacije, a mi smo im pokazali naše od HPD-a i »Runolista«. Budući da ne razumiju našega jezika, ili nas nisu htjeli odbiti, zadovoljno su klimali glavama i time nam dali na znanje, da je stvar u redu. Prošetali smo se do Glocknerhausa, koja je kuća udaljena oko 3 minute, a put vodi širokom cestom, kojom jure automobili. Sada se gradi cesta do Franz-Josefhütte i cesta, koja vodi iz Tirola na Glocknerhaus u Heiligenblut. Pogled na Grossglockner odavne bio je krasan: vidjeli su se ljudi kraj kriza na vrhu i pojedine skupine planinara na usponu i silazu sa vrha do planinarske kuće na Adlersruhe. Mi smo stali pjevati naše domaće popijevke, a Nijemci su slušali i, koliko se meni činilo, uživali su u našoj pjesmi.

Noć smo slatko prespavali i u jutro 1. VIII. u 4 sata krenusmo na vrh Glocknera. Od 60 planinara, što ih je bilo u kući, mi smo bili prvi, koji smo napravili — budnicu. Pošli smo prema Franz-Josefhütte (2.422 m), kamo smo uz polagano hodanje stigli za 1 sat. Počelo se daniti, i već su vršci Glocknera bili obasjani prvim zrakama sunčanog rumenila — divan je to bio prizor! U toj kući skuhasmo za zajutrak čaj, koji smo uz kruh i med popili i tako bili spremni za dalnji teški put.

Sišli smo na ledenjak Pasterce, o kojem smo čuli toliko zla, napose o opasnim prelazima, dubokim pukotinama i ponorima, a kad smo došli na nj, pričinio nam se, kao kad bi uzburkano more Višnji u jedan tren pretvorio u kruto. Preko valovitog leda prelazili smo gotovo bezbrižno, tražeći okom rupe i procijepе; ali ih nismo našli. Tek na kraju glečera dodošmo do jedne luknje, u kojoj je grgotala ledena glečerska voda i podsjetila nas, da ne bi baš previše ugodno bilo pasti u takovu rupu i oledeniti se.

Prešavši preko Pasterce počeli smo se uspinjati nemarkiranim putem — ali tako dobro izgaženim, da se ne može zalutati — po kamenim stijenama, pa kako smo brzo hodali, prestigosmo mnogo skupina, dok nismo stigli do prelaza preko Hoffmanns g lečera, gdje smo založili i navukli po prvi put u životu dereze na cipele. Zavezali smo se na uže, i to 3 na 25 m užeta, a 4 na drugih 25 m. Društvo je naime putem naraslo za 2 nova člana — dva starija Bečana, koje smo uzeli na uže, a bili su dosta slabo opremljeni. Preko toga ledenjaka uspinjali smo se po prohodanom putu koja 3 sata, dok smo stigli na Adlersruhe i u kuću Erzherzog Johannhütte (3.465 m) oko 10 h; dakle je naš uspon s odmorima trajao od kuće »Prijatelja prirode« dovolje 6 sati. Do kuće smo došli dosta izmoreni, jer smo nosili teške uprtinjače na ledima. Malo smo otpočinuli, uzeli čaj i pošli tražiti mjesta za spavanje. Jedan naš drug, vješt njemačkom jeziku, pošao je k opskrbniku i zamolio ga, da nama kao siromašnim studentima snizi cijene ležaja. Imali smo sreću — platismo za prenoćenje 2 šilinga po osobi mjesto 3.50, koliko iznosi prisostvo. Vode smo — uzeli iz pehara — jer gore voda stoji novaca, a hrane smo imali dosta. Popodne oko 15 h krenusmo na vrh Grossglocknera (3.798 m). Uspon je trajao 1.30 h, silaz 1.15 h. Magle su se nadvile nad sam vrh, pa smo samo katkad imali pogled u dolinu Kädnitztala. Na vrhu smo ostali kojih 10 minuta, a budući da je bio vjetar odviše žestok, stali smo se polako ali sigurno vraćati. Počeo je padati snijeg, i mi obasuti bijelim pahuljicama i zažarenih od napora lica stigosmo zadovoljni u toplu sobu planinarske kuće, gdje se je zbog studeni ložilo.

Uspon od kuće do vrha je opasan samo kod prelaza s Maloga na Veliki Glockner, a kod silaza treba dobro paziti na strmom ledenjaku, koji dolazi kod kamenog hrpta Maloga Glocknera. Radi velike visine spopala nas glavobolja.

U kući smo opet veselo zapjevali, očekujući svoje »cvrje«, što smo ga ispeklj od slanine i jaja, kojih smo imali oko 30 komada, a mirisalo je jelo tako krasno, da su se svi planinari ogledavali, kad sam u zdjeli donio na stol našu skromnu večeru. Nismo imali ni žlice ni vilice, pa su nam lijepe susjedice posudile — vilice, da lakše jedemo. Koliko li smo puta uzdahnuli gledajući, kako si drugi planinari kvase grlo pivom ili malinovcem, a mi nismo ni vodu badava dobili, nego smo ju morali — krišom dobaviti.

Oko 20 h legli smo na počinak. U noći je grmjelo, sipao snijeg, pljuštala kiša, padala solika — grdo nevrijeme, a jutro smo našli u magli. Skuhali smo si čaj i oko 8 h krenuli prema Stüdlhütte (2.803 m). Prije odlaska oprostili smo se sa opskrbnikom, kojemu smo se zahvalili na — popustu.

Put od Adlersruhe do Stüdlhütte je markiran i vodi kamenim grebenom, osiguran je željeznim klinovima i napetom žicom. Njime se dolazi za oko četvrt sata do ledenjaka, preko kojega ide izgažen put. Taj je ledenjak gotovo ravan, pa smo lako preko njega bez dereza i užeta koracali. Kojih 300 m nad Stüdlhütte spustimo se na cepinima po strmom snijegu, što je trajalo oko 4—5 minuta — vanredan užitak!

U Stüdlhütte malo smo otočinuli i krenuli dalje kroz Ködnitztal prema Kalsu po kamenoj utrtoj i dobro markiranoj stazi. Usput smo stali kod Lucknerhütte, gdje je opskrbnica nama siromasima dala za 1.30 šilinga svakome 2 čaše dobrog mlijeka, kruha i 3 razglednice. Lagano smo došli u Kals oko 13.30 h. Tu smo se oprali u hladnoj vodi, uredili koliko je bilo moguće svoju toaletu i najeli se. Na autobusu do Lienza tražili smo popust, ali ga nismo dobili, te smo se svaki od nas morali teška srca rastati od 6 šilinga za tu vožnju.

Cesta vodi po gustoj borovoj šumi — ispod ceste kojih 200—300 m šumi voda, a u daljini se lijepo vidi Grossglockner, sav bijel u snijegu. Na jednom je mjestu stao autobus, a šofer nas je upozorio, da je odavle zadnji pogled na Glockner. Gledali smo šutljivo spram njega — i držim da je svaki od nas u sebi mislio: da li će se ikad pružiti prilika, da se opet popne na njega. U Lienz smo došli oko 5 sati popodne. Razgledavali smo taj lijepi gradić, koji živi od turista. Posvuda se susreću i vide potpuno opremljeni planinari, koji ili odlaze put alpskih vrhnaca ili se sa njih vraćaju. Ovdje smo na kolodvoru slagali plan, kako ćemo u Jugoslaviju. Novaca je još malo, a granica daleko. Tužno smo se držali do polaska vlaka prama Vilachu. Za vožnju smo morali platiti svaki 8.40 šilinga, te nam je ostalo svakome samo 8 šilinga u džepu. Došavši u Vilach tražili smo zgodnu vezu za prelaz u Jugoslaviju. Bilo nam je teško: vlak od Vilacha do Jesenica stoji D 50, a svaki od nas ima svega D 66. Nije bilo druge — nego brzim vlakom do Podkloštra, tamo prespavati i pješke preko Karavanka na granicu u domovinu. Tako je i bilo: sa brzim, koji nas je stajao 2.40 šilinga, stigosmo oko ponoći u Podkloštar. Propitali smo se za najjeftinije svratište, a ljudi nas odveli u jednu gostionu, u kojoj su na našu sreću — bile sve sobe iznajmljene, pa smo stoga zamolili konobaricu, da nas pusti spavati na podu u gostionskoj sobi. Trebalо je mnogo moliti, dok smo i to dobili. Stolce sa naslonjačima složili smo tako, da nismo mogli pasti na pod, a sa kišnim kabanicama i zamazanim rubljem obložili smo ona mjesta, koja smo najviše tvrdo osjećali. U noći je grmljelo, padala kiša, a mi smo bili sretni, što smo pod krovom. U jutro oko 4 sata smo ustali i spremili se za dalji put. Prije odlaska popili smo mlijeko, koje je konobarica — sigurno za nas — ostavila na stolu.

Podosmo put vrha Petelinke na granicu. Nakon hoda od $\frac{3}{4}$ sata stigosmo u jedno selo ispod granice, gdje smo kod seljaka dobili mlijeka, koje smo skuhali i uz Ovomaltine i med slasno posrkali. Za kruh i mlijeko platili smo 1.20 šilinga. Kiša je opet počela padati, a seljak — naše gore list — ponudio nam je svoj sjenik za spavanje. Bilo je krasno nakon tvrdih nískih stolica gostione lagodno se protegnuti i raširiti po mirisnom sijenu i pokriti se toplim gunjevima, koje nam je seljak dao. Nad nama je lijevala kiša, grmjelo i bljeskalo, a mi smo siti slatko spavalji, uljuljani u san milom glazbom majčice prirode.

Oko 10 sati nevrijeme se malko stišalo, a mi smo nastavili put prema granici. Išli smo uz brdo po magli širokom stazom do nekog sedla, gdje se put počeо spuštati, pa smo mislili: evo nas već prijeko u Sloveniji! Sišli smo kojih 50 m po putu, ali uto smo vidjeli, da se vraćamo natrag. Na sreću smo imali sa sobom kompas, s pomoću kojih smo počeli tražiti Jugoslaviju. Hodali smo cijelo vrijeme put juga, dok nismo nakon trosatnog traženja i neizvjesnosti došli do pograničnog stupa. Stali smo juškati i pjevatí od veselja i sīlaziti između Petelinke i Peći po neutralnoj zoni između Jugoslavije i Italije u Rateče, kamo smo stigli 3. VIII. 1932. u 14 h. Tu smo našli znanaca, koji su nas slabo hranjene obilato pogostili. Spavalji smo opet na sijenu i lijepo odmoreni sa zadnjim ostacima svoga novca krenuli u bijeli naš Zagreb.

Na kraju se moram sjetiti onih, koji su taj put s tolikom štedljivošću i strpljenjem izveli. To su bili članovi HPD-a Berger, Drago Brahm i Drago Fučkar te članovi »Runolista« Vlado Milošević i Izidor Romano.

Na Grossglockner danas idu planinari kao na proštenje. U ovim lijepim danima kclovoza uspne ih se dnevno oko 100 na vrh. Većina ih ide bez vodiča, jer Grossglockner nije više ono, što je bio pred kojih 20—30 godina. U ono vrijeme njemačke su novine pisale malone o svakom, tko se je uspeo na njegov vrh; — danas toga više nema. I oni, koji nisu bog zna kako dobri planinari, mogu uz pomoć dobrih vodiča, kojih ima napretek, stići na vrh Grossglocknera. Time je Grossglockner izgubio onaj planinarski čar nepristupačnosti, jer svaki bolji i veštiji i oprezniji planinar može se bez vodiča lako popeti na 3.798 m.

Vidjeli smo taj slavni Grossglockner, toliko opjevan i ozloglašen kao opasan; ali, iskreno rečeno, u našim se Alpama i visokim gorama može mnogo toga više i jeltinije proći, pa i ljepše su i romantičnije naše Alpe nego crne, granitne, tužne stijene i vječni nepregledni snijeg Grossglocknera.

Drago Brahm.

2. DACHSTEIN (2993 m).

Za svoga boravka u gradu Salzburgu, koji je trajao 2 godine, planinario sam u Salcburškim i Bavarskim Alpama, a kod svih mojih izleta uvijek mi je u oči upadao na jugu od Salzburga veliki masiv gorja sa značajnim imenom Dachstein. Prve mi godine nije bila poznata literatura o njemu; tako sam istom u drugoj godini u oči Petrova odlučio, da ga posjetim u njegovu gorskom carstvu.

Iz Salzburga podoh u subotu poslije podne vlakom do Schladminga, kamo sam stigao vrlo kasno u noći, te nisam uopće ni pomislio na prenoćenje u dolini. Put na Dachstein vodi dobro markiranom stazom, začao sam odmah po izlazu iz stanice stao tražiti markaciju, a kad sam ju našao, približi mi se jedan planinar i upita me za cilj moga puta. Kad ga je saznao, ponudi se da pode sa mnom. Ja sam pristao, i krenusmo zajedno u mrku noć: lijevo od stanice, zatim preko rijeke Euse i nato se počesmo penjati okukama, pa nakon 1 sata stigosmo u malo seoce, St. Ruprecht am Kulm, koje leži na visoravni Ramsau. Ovdje se kod gostionice »Karl Wirt« dijeli put na dvoje: desni krak vodi do planinarske kuće »Guttenberg«, a lijevi, kojim smo mi udarili, do kuće »Austria«. Odavle ide

put kroz divnu pravom prirodnom perivoju sličnu crnogoričnu šumu, koje miris toliko nas je opajao, da smo postajkivali, da se naužijemo toga balsamskog zraka. Izšav iz te divne šume našli smo se na gorskim pašnjacima ispod planinarske kuće »Austria«. Sunce, koje je već počelo izlaziti, čarobno je osvjetljavalo masiv Dachsteina, kojemu smo se bili posve blizu primakli, stigavši do kuće »Austria« nakon $3\frac{1}{2}$ sata hoda od Schladminga. U samu kuću nismo ulazili, jer se odmah iznad nje nalazi druga planinarska kuća, koja se zove »Dachstein Südwandhütte«. Planinari u njoj još su spavalni, a opskrbnik nam je priredio zajutrat. Nakon kratkog odmora krenusmo dalje, pa mi se sve činilo, kao da idemo za kakvu okladu. Kuću, koja se nalazi tik uz same južne stijene Dachsteina, obišli smo i desno od nje stupili u pećinsku dolinu Schwadering, iz koje smo se preko stijena osiguranih čeličnim šiljcima i užetima popeli do sedla Hunerscharte (2.602 m), kod kojega smo prešli na ledenjak Schladmingergletscher. Na ledenjaku smo se morali bolje obući i uzeti zelene naočale, jer je puhalo oštar vjetar, a ujedno je i sunce prilično žarilo, te nam je blijesak leda i snijega smetao očima. Išao sam naprijed kao vodič, osiguravajući se cepinom pri hodanju. Ledenjak smo obišli u krugu, dok ne stigosmo do samog podnožja piramide, gdje je led pokazivao mnogo zjala i pukotina, pa smo dosta teško napredovali poradi snijega, koji je tik u oči tih dana bio pao. Pukotina, koja odvaja led od pećine, nije bila široka, pa smo mogli lako prijeći. Tako smo se nakon kratkog vremena uspeli na vrh Dachsteina kao prvi posjetnici toga dana. Zato smo se odmah po običaju upisali u spomen-knjigu na vrhu, koja se nalazi u željeznoj kutijici. Razgled sa Dachsteina je kolosalan: vide se mnogi vrhovi od štajerskih Alpa do bečkog Schnieberga i od Šumave do Triglava. Promatrajući s neopisivim užitkom taj veličanstveni izgled opazimo, da se preko Schladminggletschera i Gosaugletschera primiču druge skupine planinara prema piramidi, pa smo počeli da se spremamo na silaz na Gosaugletscher, jer nema mnogo mjesta na samom vrhu. Čim su prve skupine sa Gosaugletschera stigle do vrha, spustili smo se nizbrdice i za kratko vrijeme dodošmo do podnožja piramide, do t. zv. Windlucke, gdje smo ostali dulje vremena na prisojnom i od vjetra zaklonjenom mjestu. Iz toga zakloništa promatrali smo još neke planinare, koji su se uspinjali prema vrhu. Bilo je već prošlo podne, kad smo odlučili da sidemo preko Gosaugletschera do planinarske kuće Adamek, gdje smo se osježili limunadom. Odavle smo silazili prilično strmim okukama prema kotlini, u kojoj leže glasovita jezera Gosau-Seen. Vrućina bila je užasna i gotovo nepodnosljiva, te smo jedva dočekali šumu, koja okružuje prvo jezero, Hinter-Gosau-See. To smo jezero obišli sa lijeve strane i po sredini šume proslijedili do drugog jezera, Vorder-Gosau-See, koje smo obišli s desne strane. To je jezero na glasu kao jedno od najljepših u Istočnim Alpama. Leži između i ispod gorja Dachstein i Gosau-Kamma. Pri donjem kraju jezera nalazi se mala gostionica, gdje smo se dulje odmarali uživajući u veličajnom pogledu na jezero, kojemu se na površini zrcalio Dachstein, zatim na sam Dachstein i veliki Gosaugletscher, preko kojega smo istoga bili prošli. Za vrijeme odmora predloži moj suputnik, da se popnemo na Zwiesel Alpe, što leži nekih 500 m iznad jezera. Na njoj je lijepa planinarska kuća sa sjajnim vidikom na sve strane. Nakon odmora krenusmo uz brdo, ali sada je uspon išao dosta polagano, jer smo toga dana bili već mnogo toga prošli. Tu nas je opskrbnik vrlo lijepo dočekao, jer mu je bilo draga, što smo sa Dachsteina došli do njegove kuće na toj alpi. Drugi dan htjeli smo još planinariti u području impoznatnog Dachsteina, ali nas je u tome spriječila kiša. Autobusom preko mjesta Altenau i Golling vratismo se zadovoljni i veseli u Salzburg.

Stanko Šafar.

DESET PLANINARSKIH ZAPOVIJEDI

1. Ne poduzimaj uspona na goru, kojemu nisi dorastao; ti moraš goru da pobijediš, a ne gora tebe! Stavi sebi takav cilj, koji odgovara tvojim silama; ali si dužan, ako to mora da bude, da ga se i odrečeš, pa da u pravi čas kreneš natrag. Hodaj jednakim korakom i nemoj brzati kao za okladu i natjecati se za rekord. Ne polakomi se da što veći broj vrhova osvojiš; ali se pri tom ne ugibaj naponu, da izvedeš koje visokogorsko djelo u njegovu raznoličnom obliku!

2. Spremi se pomjivo za svaki uspon glavom i rukom, bilo da polaziš sam scmcat, sa priateljima ili sa vodičima. Planinar neznalica ili bespomoćnik vođen na uzici planinske pjestinje jadna li je pojava u gorama. Tvoja duševna spremna treba da je isto tako potpuna kao i tvoja planinarska oprema. Nastoj da budeš prijazan prema ljudima, među kojima se krećeš, pa da upoznaš i razumiješ pojavu njihova života. Nemoj svoj planinarski želudac pretrpavati i hraniti se samo kavijarom i oštrogama. Tvoj planinarski ideal neka bude, da svoju planinarsku nedjelu slaviš na kojem prigorskem brdu s istom radošću, s kojom ćeš budući put jurišati na najtežu stijenu u visokim gorama. Sa jednako sigurnom i potpunom spremnošću valja ti hodati ondje, a plaziti ovdje. Ne budi poput onih, koji od samih stijena ne vide gore. Ne zabijaj bez potrebe u nevinu stijenu brutalno željezo, ni kao penjač ni kao planinarski prvoborac. Napokon nemoj zaboraviti, da su gore punе opasnosti, ali ti treba i to znati, da im možeš doškočiti, ako budeš oprezan, razborit i mudar.

3. Imaj na pameti u gorama svoj odgoj i naobrazbu. Neuljudnost, prostaštvo i brutalnost nemaju ništa zajedničko sa veseljem i jakošću. Nemoj zaboraviti, da se već na kolodvoru i u željezničkom vagonu traži dolično ponašanje od tvoga planinarskog i drugog odgoja. Ti možeš jurišati na gorske vrhove, ali ne na željezničke vagone; nemoj da na stepenicama jurećeg vlaka pokazuješ, da si pelivan, koji se običaje šetkati po rubovima gorskih stijena. Ne vješaj uže i dereze na sebe, kao da su cimer tvojega ceha. Pazi, da tvoja planinarska oprema, skije, cepin, dereze ne ugroze oči i odijelo tvoga susjeda i da mu preglašnim čavrlijanjem i smijehom ne zaglušiš uši. Ako koga sretneš na putu, pozdravi ga ili mu uzvrati pozdrav a nepovoljan sud izusti tek onda, kad je toliko odmakao, da ga više ne može čuti. Nemoj misliti, da je u skladu s dobrim planinarskim tonom, ako govorиш žargonom, koji uzima mješavinu svojih izraza iz predgrađa i drvarskih koliba. Okani se i toga, da se useknjuješ prstima, kao i drugih prostakčkih navika. Pjesnik na to nije mislio, kada je pjeval: »Na gorama vlada sloboda.«

4. Ne smije se onečistiti kraj, kojim prolaziš, pa zato nemoj nagrdjivati veličajnu božju prirodu krhotinama stakla, lupinama jaja i voća, papirom i kutijama sardina. Ne zaboravljam, da će i onaj, koji će iza tebe doći, htjeti da piye iz čistog izvora, koji ti upravo u taj čas hoćeš da lakoumno zamutiš. Ne upotrebljavaj putokze kao nišan za gađanje kamenićima i nemoj srušene napisne ploče »za šalu« namještati u krivom smjeru. Ne ostavljaj otvorena ljesu ni na jednoj ogradi, jer možeš tako tuđem dobru nanijeti veliku štetu i u očima seljaštva navući omrazu na planinare. Stoga nemoj prelaziti preko plotova, unutar kojih te prijekim okom gledaju, i ne zalazi kao

* Donosimo ovaj lijepi članak iz knjige »Meine Berge« glasovitog alpinista Luisa Trenkera s razloga, što su ovdje planinarske zapovijedi po prvi put izražene tako jasno, prosto i potpuno. One treba da se ucijepi u mišljenje svakoga planinara. Ur.

nezvan gost na sjenike i u zatvorene pastirske stanove. Pjevaj, ako ti je vola i ako to činiš s načinom i u pravi čas. Ali »jodlanje« pristaje vrlo rijetko tvomu grlu a još rjeđe prija slušnim organima tvojih sudrugova. U gorama uopće nemoj kričati ni halabučiti, jer to uznemiruje ljude i zvjerad. Nemoj lakoumno vatru ložiti i kuhati pod vedrim nebom, a pod krovom brižljivo ju čuvaj i dobro pogasi. Nemoj nizbrdo otiskivati kamenje, ni namjerice kod nesmotrenog penjanja, pa mi na onu gorsku stranu, kojom tobože ljudi ne prolaze, jer možeš veliku nesreću prouzročiti. Napokon na utrlim stazama i mnogo posjećivanim vrhuncima nemoj se pokazivati gol ili polugol, ali uživaj zrak i sunce, gdjegod to može da bude. No u blizini napućenih mjesta čini ono, što odgovara kulturnom običaju.

Cijeni u velike planinarsko drugarstvo. Ako si vođa puta, nemoj biti ohol i tvrdoglav, ne gledaj drugove s visoka i ne pokazuju, kao da im dijeliš milost; budi obziran i strpljiv i daj i drugima nešto od svoga duševnog i tjelesnog imanja. Snađa najslabijega druga neka ti bude mjerilo za tvoje odluke. Ostaviti na cijelilu čovjeka u gorama može imati iste posljedice kao i umorstvo. Ako drugi tebe vodi, pokoravaj se boljemu znanju i umjenju, a sam čini ono, što najbolje možeš i kušaj da učiš, gdjegod ti je to moguće. Još nijedan majstor nije pao s neba, ali već mnogo njih sa gore. I kao najslabiji u skupini možeš se pokazati junakom. Zapamti: dobri »drugi« su isto tako rijetki kao i dobri »prići«. Svakog tuđinca, koji s tobom dijeli ljubav prema tvojim gorama, smatraj svojim drugom, dvostruko blizim, ako zapane u nevolju ili ustreba ma kakvu pomoć, pa bio to tek gutljaj iz tvoje boce ili pogled na tvoju kartu. I u plaćenom vodiču poštuj planinarskog druga, iskusnog prijatelja. Ne gledaj njega i njegove drugove s visoka, kao da znaš bolje od njih; ali opet nemoj da činiš tako, kao da ste vas dvojica od malih nogu iz iste zdjele jeli.

6. Planinarsku kuću cijeni tako, kao da je to tvoj rođeni dom. Budi skroman i nemoj stavljati zahtjeva, kojima može samo hotel udovoljiti. Nemoj zaboraviti, da tvoja novčarka ovdje gore nema ništa da zapovijeda i da smo u gorama svi jednaki. U blagovaonu nemoj nositi cepina, skija, mokra i mrzla odijela, leda, snijega, blata, pa i ako je moguće, ni znoja. Ne pretvaraj planinarsku kuću u krčmu, jer je ona mjesto za oporavak, odmor i počinak svima planinarima. Ne zapremaj sve klupe i stolove svojom uprtinjačom, cepinom, živežem, zemljopisnim kartama i — nogama. Ako si i jako mlad, imaj na umu, da i u najvećoj planinarskoj kući nema mješta za — »sretan ljubavni par«. Ostavi na miru gramofone i konobarice i na gitari sviraj samo onda, ako se u to nešto razumiješ. Ne mrči spomen-knjige u planinarskim kućama hvalisavim rijećima, zlobnim primjedbama i lošim pjesmama, ali svoje ime točno upiši, pa otkuda si i kamo ideš, a prije teških uspona ostavi obavijest, da ti se u nevolji može pružiti pomoći ili da u inakom slučaju bez potrebe ne zadaješ brige svojima. Pećine i stijene skloništa nisu mješta za pisanje imena i drugih napisa.

Po kućnom redu imaš pravo na ležaj i možeš da i najbolji izabereš, ako krećeš na težak uspon ili si ga izveo; ali svoj ležaj, ako to mora da bude, dobrovoljno ustupi nevolnjicima (ustalima, bolesnima, starijima). Ne penji se u cipelama na postelju i nemoj u divljem bijegu u potkovanoj obući trčati po stubama, naročito to ne čini noću: u ranu zoru. Ako si oštar hrkač, ne odbiraj zajedničku spavaonicu za svoje hrkalište. Sa svjetlom i vatrom oprezno postupaj u kući! Pamti dobro, da ti nisi gospodar i vlasnik kuće, već da je opskrbnik odgovorni upravitelj ustanove, koja služi društvenoj zajednici, pa da se moraš pokoravati njegovim odredbama.

Svako mjesto i svaku stvar, koju upotrebljavaš, moraš ostaviti u takvom

Foto: Ž. Petričić

JUŽNI VELEBIT:
Visočica (1619 m) u snijegu.

Foto: Dr. B. Bauer

DURMITOR U SNIJEGU:
Pogled na Bobotov Kuk (2522 m) i na Bezimeni Vrh iz Dobrog Dola.

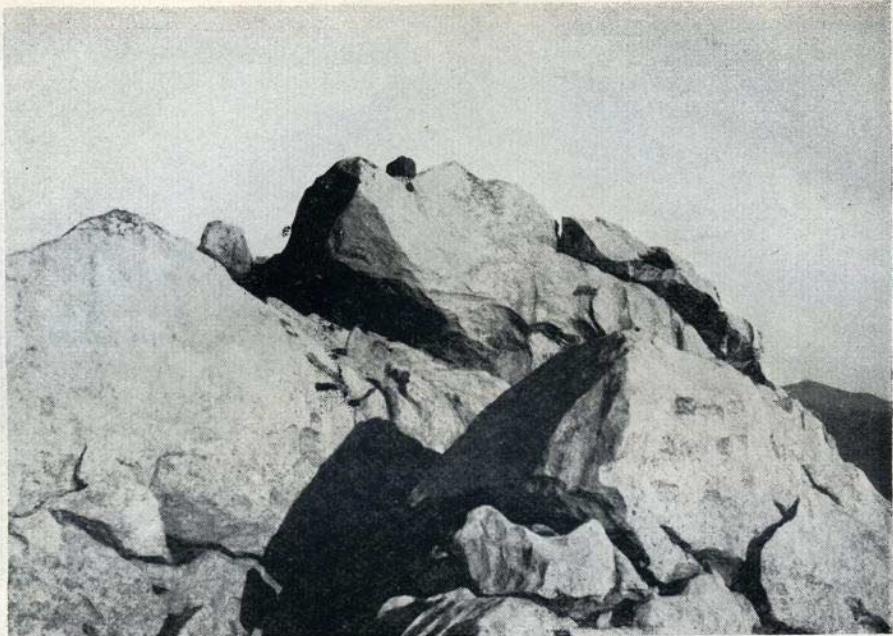

Foto: Dr. Emili

GORSKI KOTAR:
Glavica Risnjaka (1528 m).

Foto-sekcija „Velebit“

GORSKI KOTAR:
Okoliš Obruča (1377 m) u snijegu.

stanju, u kalkvom i sam želiš da ih nađeš. Napose u neopskrbljenim skloništa moraš još više nego inače imati obzira prema svojim bližnjima, planinarskim drugovima i sljednicima i nemoj zaboraviti, da je sklonište i njegov namještaj i pribor dragocjeno dobro, koje ti je u dobroj vjeri povjerenio. Postupaj štedljivo sa ogrjevom, koji je često teškom mukom dopremljen u kuću, i pomišljaj na one, koji će iza tebe doći; a kuću ostavi čistu i pospremljenu, brižljivo ju zatvori, a ne zaboravi ni to, da pošteno platiš pristožbu za boravak u kući i za ogrjev.

7. Ne kradi! Nemoj drugima otimati počinak i gorski mir, ni užitak samoće i vidika sa visokog vrha. A nemoj kрастi štapove i remenje za skije, petlje na užetima, klinove i kvake, planinarski znak pa ni planinsko sijeno, teškom mukom pokošeno, kao ni brižno spremljeni ogrjev; isto tako ne kradi gorsko cvijeće, koje je dragi Bog za sve ljude stvorio, a koje, kao n. pr. runolist i sleč (rhododendron), encijan (vladisavku), murku, zlatan i dr. unatoč tomu moraju oblasti štititi zakonima protiv pljačke takvih planinara. Uopće tvoja je dužnost, da čuvaš cvijeće i polja i drveće i travu, pa da ne uz nemiruješ blago i divljač. Nemoj posijecati šiblje na gorskim pašnjacima i drveće u šumi, jer slučajno trebaš ogrjeva ili što ne знаš, na čem bi bolje pokazao suvišak svoje snage. Nemoj razarati mravinjake, pa ni iz »težnje za znanjem«, a puževe, sljepiće i žabe ne drži za divlje zvijeri, koje valja istrijebiti. Gore smatraj rajem, u koji je Bog tebe Adama-čovjeka postavio, i moraš pomagati, da se njegova prvočna narav i svetost očuva.

8. Nemoj lagati, hvalisati i veličati sebe! I najteži uspon je sičušna stvar, ako ga omjeriš o druga ljudska djela. Nemoj biti obijestan i daj, da i drugi na svoj način budu sretni, ma bili oni i samo potucala po sedlima, starci, starice, početnici ili članovi kojeg drugog društva. Nemoj kleti i psovati, bilo na ružno vrijeme, konak, drugove ili vezu na skijama. Nemoj nositi sa sobom u gore politiku i polemiku. Nemoj se rugati i kritizirati vjeru, običaje i navike gorštaka. Ne zaboravlja, da si ti samo gost u kraju gorštaka, u gorama — i na ovom svijetu.

9. Čuvaj čast svoga društva, i ne samo čast društva, čiji znak nosiš, već i čast velike zajednice, koja ti je gore otvorila; koja služi velikoj misli, a ne samo, tvojoj udobnosti; koja stvara za opće dobro, a pripadati njoj, moraš samo po sebi smatrati za čast. Budi ponosan, što si dio te cjeline i što možeš s drugim to dobro gajiti i upravljati. Poštuj i iskazuј javno čast onima, koji su to stvorili, za tebe stvorili; poštuj prvake, koji su nekoć prvu stazu na gorske vrhove probili, kao i muževe, koji su posljednji kamen položili u zgradu pobjede nad visokim gorama.

10. Nemoj gore oskvrnjivati težnjom za rekordima; na njima traži dušu njihovu!

Preveo J. P.

JOSIP PASARIĆ:

ZAGREB

OPASNOSTI OD LAVINA U GORAMA

U novije se vrijeme među planinarima sve više širi uvjerenje, da je zimi ljepše i zdravije boraviti na planinama nego ljeti, osobito za sunčanih dana u siječnju i veljači. I, doista, sunce sa svojom intenzivnom svjetlošću, čist zrak i dalekosežan vidik, koji sa Sljemena znade obuhvatiti istodobno Triglav i Velebit, sve to podaje osobito čar visokim planinama u zimsko doba. Planinski su vrhovi i goleti tada pokriti debelim snijegom, šume posute iskričavim injem, i cijela se

planina kupa u blistavom sjaju. Ako slučajno na takove dane nema vjetra, na planini vlada kud i kamo blaža temperatura nego u dolini, pa dok se u nizini obično stere mrzla i zadušljiva magla, na visini je jasno i toplo, te planinari razgaljeni i otkrite glave uživaju sunčanu kupelj. Pa i mijene boja na planinama pružaju za sunčanih zimskih dana vanredan estetski užitak. Jutrom se vrhovi ljeskaju kao rubini, onda se crvena boja preljeva u narančastu, a oko 10 sati dobiva snijeg posve bijelu boju, dok je u sjeni tamno modar. Osim toga ima zimski boravak na planinama veliku vrijednost i u zdravstvenom pogledu. Tu odliku zimskog planinarenja znanstveno je utvrdilo poznato otkriće Dra. Finsena, da je sunčano svjetlo u visokim planinama (1200—1500 m nad morem) osobito bogato ljekovitim kratko-violetnim zrakama. Nakon toga otkrića došle su u modu zimske sunčane kupelji na planinama i zimsko je planinarenje dobilo novi zamah.

Mnogo je tome, nema sumnje, doprinio i vanredan razvitak skijaškog sporta, koji planinarima pruža podesno sredstvo, da se mogu i zimi nesmetano uspinjati na visoke gore. Danas nije više rijetkost, da se smioni planinari, koji su ujedno vješti skijaši, u zimsko doba uspinju na najviše alpinske vrhunce, kao Monte Rosa, Jungfrau, Pic Bernina, Marmolata, Mont Blanc, pa i u samoj Himalaji skije su postale pomoćno sredstvo uspona. Ali uporedo s porastom toga novog pokreta množi se od godine do godine broj nesreća u visokim planinama, a najveći broj žrtava u to doba prouzrokuju snježne bure i lavine (usovi).

Visoka je turistika u rano proljeće, napose u ožujku i travnju, skopčana s velikim poteškoćama i opasnostima. U to vrijeme ima obično na visinama vrlo mnogo snijega, koji je prohodan samo kod temperature ispod ništice, a inače je mekan i vlažan i kao takav nije podesan ni za krplje ni za skije. Prodiranje po takovu snijegu slično je rovanju krta ili odgrtanju snijega sa cesta. Pored toga u rano proljeće na gorama često bjesne bure i sa njih se ruše lavine. U ožujku i travnju počinju prodirati s juga na planine prve tople struje, koje mekšaju snijeg, a ovaj se onda pokrene s glatkne podloge i počne se silnom snagom kotrljati u nizinu. Ako se pak te tople struje sukobe sa sjeverom, razvije se iznenada na planinama strašna borba elemenata, koju prate snježni orkani i mečave. Broj planinara, koji su u posljednje vrijeme stradali na visokim gorama u ovo kritično godišnje doba od lavina i snježnih orkana, penje se na hiljadu.

Prof. Dr. W. Paulcke, koji već više godina stručno proučava pojave snijega i lavina u »prirodnom laboratoriju« na stanicu Eigergletscher na alpinskom masivu Jungfrau u Švicarskoj, ističe u časopisu »Bergsteiger« strašnu moć toga razornog elementa ovim rijećima: »Zatorni rad snijega i lavina je ogroman; svake godine gubimo 80 do 100 zdravih i vrijednih ljudi, koje pokosi snježna smrt. U svjetskom ratu izgubismo na alpinskim frontama oko 30.000—60.000 momaka, koje su zatrpane lavine, a samo na jednoj gori, Monte Pasubio, zaglavilo je u jednoj zimi 8.000 vojnika od lavina i smrznutca. Lavine nadalje ubijaju divljač i životinje, razaraju šume, kuće, zgrade, zatrpuvaju putove, ceste, željezničke pruge, zasipavaju livade i pašnjake kršljem, a snježni nanosi zakrčuju saobraćaj, pa se moraju goleme svote trošiti, da se te štete poprave i smetnje uklone.«

Opasnost od lavina postaje veća, ako pod kraj zime zapadne na planinama neobično mnogo snijega. U našim krajevima ima doduše malo gora sa oštrim vršcima i strmim obroncima, s kojih se zimi spuštaju lavine; ali u to godišnje doba takva opasnost nije isključena na nekim našim gorama, kao na Oštrcu u Samoborskoj gori, na vrletnoj glavici Kleka kraj Ogulina, na zapadnoj stijeni Risnjaka, na nekim vrhovima u Velebitu (Šatorina, Visočica, Vaganski Vrh, Sv. Brdo), dok u Herceg-Bosni ima više takvih vrletnih gora sa strmim obroncima. Naprotiv slovenske planine, napose Julijske i Kamničke, pune su strmih obronaka, s kojih se

ruše lavine. Tako su prije 20 godina ogromne lavine početkom proljeća porušile stari Aljažev dom u Vratima pod Triglavom i polomile velike komplekse šume u dolini Krme. Na takve se planine oprezan planinar uspinje samo onda, ako ne prijeti pogibao od lavine. Ta pak pogibao ovisi o kakvoći i stanju snijega, o stepenu temperature i o strmini planinskog obronka.

Naslage snijega na obroncima često sastoje od nekoliko slojeva, koji obično nisu dobro spojeni medju sobom ili sa terenom pod sobom, pa kako nemaju čvrste veze, mogu da se s raznih uzroka otisnu sa svoje podloge i polete niz strminu pomećući sa sobom sve, što nalaze na svom putu. Dok traje cica zima, snježni su slojevi stisnuti, a najgornji je slijed krt i tvrd, što je znak, da ne prijeti opasnost od usova. Vrlo je važna pri tome noćna temperatura. Ako je ova iznad ništice, vrlo je vjerojatno, da prijeti opasnost, koja traje i slijedećeg dana. Stoga neka se na strme visoke gore ne poduzimljte uspon, ako je noćna temperatura bila iznad ništice. Nadalje ako je na krutu podlogu zapao visok i mekan snijeg, valja odgoditi uspon, jer najgornji slojevi nisu još čvrsti i stalni pa se mogu lako pokrenuti i pojuriti niz strmine. Sa svakim padom snijega raste pogibao od usova; stoga je ona u početku zime najmanja, a u početku proljeća najveća.

Iskustvo posljednjih godina pokazuje, da najveći broj zimskih nesreća proizvode lavine, a od ovih t. zv. snježne ploče (Schneebretter). Dok lavine suhogra (prašnoga) i temeljnoga snijega nastaju obično kod više temperature ili nakon velikih snježnih oborina, dotle su snježne ploče za planinara-skijaša trajna pogibao, koja se ne može odmah zamjetiti, jer se pri ovakoj temperaturi i na najmanji povod, na pr. dodir skije otiskuju i ruše niz strminu. One se najčešće nalaze u udubinama i na strmim obroncima i to u zavjetrini na južnoj i istočnoj strani planina. Što je veća strmina obronka, to veća opasnost prijeti od lavina. Ona je gotovo neizbjježiva, ako na otvorenom obronku sa nagibom od 25—30° leže debele naslage novoga snijega. Stoga je najbolja obrana od toga zla: što bolje poznavanje lavina i pomnji u gibanje svim mjestima, na kojima je takva pogibao očita ili vjerojatna.

Ako se planinari na takvim strminama žele ukloniti opasnosti, treba da kod uspona i prečkanja (traverziranja) stupaju raho i u većim zavojima, razmaknuti oko 100—200 m jedan od drugoga. Prije spomenutu stručnjak Dr. Paulke tvrdi: »Da se je slijedila taktika o držanju razmaka od 100—200 m, što sam ju kroz decenije preporučivao, imali bismo barem 90 posto smrtnih slučajeva od lavina manje.« On je izumio poseban instrumenat za mjerjenje lavina. To je t. zv. snježni šuplji svrda (Schneebohrer) od duralminija, kojim se može ispitati stanje i redoslijed slojeva snijega sve do 3 m dubine, a potom stepen opasnosti od lavine. Pri usponu na vrh neka planinari udare ravno prema cilju, držeći se grebena i ugibajući se strmenitom pobočju, a kod prečkanja neka idu koso, a ne vodoravno poprijeko; ali pri tom neka cepinom svaku stopu dobro istraže i usijeku. No ako planinara ipak iznenada zahvatit će elementarna sila, onda je t. zv. lavinska vrpca jedino sredstvo, koje mu može pomoći i od propasti spasiti. To je oko 25 m duga i oko 4—7 mm debela crvena vrpca, koja se jednim krajem sveže oko tijela a drugim vuče za njim, pa tako služi ravnalom kod otkapanja planinara zasutoga lavinom. Na visokim planinama treba zimi nadalje oštroti paziti na t. zv. snježne strehe, kao i na krhke snježne mostove preko pukotina na ledjenjacima i na procijepu, pukotine i ponore na gorama našega Krša. Snježne strehe, koje na stranu protivnu vjetru vise kao široki kućni krovovi, treba kod uspona cepinom okresati i tako osigurati stazu po grebenu; a kod prelaza preko tankih snježnih mostova nad pukotinama pruža dobru pomoć napeto uže u ruci vještog vodiča ili druga. Kod zimskih izleta na Kršu valja se pomnji uklanjanju mjestima, koja obiluju

vrtačama, jamama i ponorima. Tragični slučaj dvojice bosanskih skijaša u prošloj zimi neka služi kao ozibljna opomena našim planinarima.

Na koncu ne mogu a da ne upozorim na mudre i dobromjerne upute, što ih je u prošloj godini izradilo i izdalo Francusko Planinarsko Društvo (Club Alpin Français) za svoje planinare skijaše, a mogu se u cjelini svojoj primijeniti i na naše poletne planinare.

Taj kratki katekizam za planinare skijaše priopćen je u našem prijevodu u 1. broju prošlogodišnjeg »Hrvatskog Planinara«, gdje se mogu čitati ovi pametni savjeti:

»Čuvajte se lavina u svako vrijeme, ali osobito poslije novog snijega ili kad se približava jugovina. Samo veliko iskustvo uči raspoznavati opasnu kakvoću snijega. U izvjesnim slučajevima može na oko najneviniji gorski obronak prouzročiti nesreću! Prelaženje preko malo strmijega obronka lako može da pokrene lavinu; skinite skije i penjite se ili silazite naprečac. Napokon prelazite oprezno preko žljebova.«

»Ako prelazite preko ledensaka, imajte dva užeta: jedno od njih nosit će onaj, koji je posljednji u povorci; taj neka ide u većem razmaku od drugog nosioca užeta, koji ne mora da stupa na njezinu čelu. Hodanje po ledensak u nosi sa sobom posebne opasnosti, koje se mogu prebroditi samo s pomoći vodiča ili dugim iskustvom na visokim gorama.«

»Ako se nikako ne može izbjegći prelaz preko strmog obronka, s kojega se ruše lavine, onda treba držati velike razmake između pojedinih planinara, a svaki od njih neka vuče za sobom dugu crvenu vrpcu. U slučaju, da se lavina otisne, ove mjere opreznosti svode na minimum broj skijaša, koji su snijegom zatrpani, i omogućuju brzo iskapanje u pravcu, koji pokazuje vrpca, lakom lopatom, kojom svaka takva povorka mora biti snabdjevana.«

»Skijaška vještina može biti uzrok opasnosti, ako je ne prati temeljito poznavanje planina.«

DRUŠTVENE VIJESTI

BROJ ČLANOVA »HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA« OD G. 1928.—1932. U god. 1928. imalo je 8.248. i to kod matice 4.869, a kod podružnica 3.379; u god. 1929. imalo je 7.808 članova, kod matice 4.029, a kod podružnica 3.779; u god. 1930. bilo je članova 7.986, kod matice 4.449, kod podružnica 3.537; u god. 1931. bilo je 6.735 članova, kod matice 3.373, a kod podružnica 3.362; u prošloj godini bilo je 7.060 članova, kod matice 3.698, a kod podružnica 3.362 člana.

Taj broj počeo je padati u god. 1929.; te je u god. 1931. bio manji prema god. 1928. za 1.513, dok se je u prošloj godini (1932.) opet podigao preko 7.000, i to poglavito kod matice, dok je kod podružnica za čudo ostao isti u posljednje dvije godine. Brojem članstva H. P. D. je iza S. P. D-a drugo planinarsko društvo u državi. Opadanju broja članova uzrok je bez sumnje ne samo opća ekonomска kriza, nego još više uskrata trokratne pojedinačne pogodovne vožnje na željeznicu i s time u vezi nedovoljna sadašnja željeznička 50% pogodnost za skupinu od 6 lica. Takovu skupinu sa istim smjerom puta na željeznicu i istim ciljem izleta teško je skupiti kod matice u Zagrebu, dok je to kod velike većine podružnica upravo nemoguće, jer je danas ušlo u običaj planinarsko pojedinačno putovanje ili tek u manjoj skupini od 2—3 srodnih lica, a zajednički se izleti sa većom skupinom obično priređuju na Ja-

dran u proljeće, na svečane priredbe u ljetno doba i na skijaške utakmice u zimi. Broj putnika iz planinarskih redova na željeznicama u planinskim krajevima porastao bi bez sumnje za najmanje 50%, a ujedno i broj članova kod planinarskih društava, kad bi se uspostavila uz stroge kontrolne mjere trokratna pojedinačna pogodnost na željeznicu ili barem broj lica u skupini snizio od 6 na 3.

BROJ PODRUŽNICA »HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA.« Nije je društvo imalo koncem god. 1920. u svemu 4 podružnice, koji je broj do 50-godišnjice u god. 1924. porastao na 29. a do god. 1928. na 45; u godinama 1929. i 1930. bile su 43 podružnice, dok su u god. 1932. osnovane 3 nove (»Strmac« u Novoj Gradiški, »Kamenjak« u Rabu i »Gorštak« u Mrzloj Vodicu), a sada se radi na osnivanju 4 podružnica u Herceg-Bosni, 1 (Starigrad pod Velebitom) u Dalmaciji, a 5 (u Klanjcu, Budinšćini, Velikoj Gorici, Gjurđevcu, Brodu na Savi) u Hrvatskoj. Ako taj naum naših prijatelja osmivača uspije, »Hrvatsko Planinarsko Društvo« imalo bi za kratko vrijeme 56 podružnica, t. j. natpolovičnu većinu podružnica svih saveznih društava u našoj državi.

BROJ PLANINARSKIH KUĆA I SKLONIŠTA H. P. D-a. I NJEGOVIH PODRUŽNICA. Njihov je broj od 2 (na Sljemenu i Jadićevu Planu na Senjskom Bilu) koncem god. 1920. porastao do konca god. 1923. na 7. Taj se broj do konca 1931. povećao na 26, od kojih je bilo 15 vlastitih, a 11 unajmljenih; dok se je do konca god. 1932. taj broj povećao za 4 nove kuće, i to: 2 planinarska doma na Risnjaku i Ravnoj Gori i 2 djelomično izgradene planinarske kuće na Jankovcu u Papuku i pod Vošcem na Biokovu u Dalmaciji. Prema tomu ima danas H. P. D. 30 planinarskih kuća i skloništa, i to 19 vlastitih i 11 unajmljenih, a uz to 6 drugih planinarskih objekata (željeznih i drvenih piramida). Od tih se kuća i skloništa nalazi 1 na Sljemenu, 4 u Samoborskim gorama, 1 u okolini Siska, 3 u Hrvatskom Zagorju, u Gorskom Kotaru i Kapeli 7, na Velebitu 9, u Dalmaciji 4, u Slavoniji 1. Osim toga smiju u god. 1933. građenje novih planinarskih kuća i skloništa: H. P. D. »Bjelašnica« u Sarajevu na Treskavici, »Papuk« u Virovitici u svom radnom području u šumi Franješini, »Strahinjščica« u Krapini na Strahinjšćici i »Kalnik« u Križevcima na Kalniku.

OBNOVA ČLANARINE ZA G. 1933. Uprava HPD-a primila je od direkcije željeznica u Zagrebu obavijest, da ovogodišnje članske iskaznice vrijede samo do 21. XII. 1932., pa da će od 1. siječnja 1933. pravo na pogodovnu vožnju na državnim i vicinalnim željeznicama imati samo oni društveni članovi središnjice i podružnica, koji se iskažu propisno potvrđenom iskaznicom za god. 1933. Stoga se pozivaju oni članovi, koji hitno trebaju takve potvrde, da uplate članarinu za god. 1933., da im se može pravovremeno pribaviti potvrda. Članske pogodnosti na temelju iskaznice od god. 1932., vrijede do 15. I. 1933. samo pri uplati pristupnine i noćarine u planinarskim kućama HPD-a. Prijave i uplate primaju se u društvenoj poslovniči, Samostanska ul. 2a, dnevno od 8—1 sat o podne i od 5—8 sati na večer, Telefon 65—01., gdje se daju i druge društvene informacije. Planinarska kuća »Tomislavov dom« na Sljemenu, imade broj telefona 71—50.

OBNOVA PRETPLATE NA »HRVATSKI PLANINAR.« Pozivaju se članovi HPD-a, da se pretplate na svoje ilustrovano društveno glasilo »Hrvatski Planinar«, koji u god. 1933. ulazi u 29. godište svoga opstanka, pa da mu životom propagandom od članova i prijatelja planinarstva pribave što veći broj novih pretplatnika, a dosadašnje potaknu, da ostanu vjerni svome glasilu. Ove se godine uvodi kod uplate pretplate olakšica time, što ovu članovi mogu

uplatiti u dva obroka: D 25 za brojeve od 1—6 na početku godine i D 25 za brojeve od 7—12 početkom srpnja god. 1933. (D 4.17 po broju), dok nečlanovi plaćaju preplatu od D 60 kao dosada unaprijed na početku godine; isto tako preplatnici iz inozemstva (D 70). Đaci i naučnici, ako su naši članovi, plaćaju također u dva obroka po D 20. Tko sakupi među članovima 5—10 preplatnika, dobiva za svakoga člana 5, odnosno D 4, a za svakoga nečlana D 10. Pismene dozvole za sakupljanje preplatnika izdaju samo uprave središnjice u Zagrebu i naših podružnica, a preplate i naručbe prima »Hrvatsko Planinarsko Društvo« središnjica u Zagrebu, Samostanska 2a (polukat), telefon 65—01; uredovni satovi od 8—13 i od 17—20 sati. Telefon »Tomislavova doma« na Sljemenu: 71—50.

ČLANARINA PLANINARSKIH DRUŠTAVA. Više smo puta u ovom listu istakli, da je članarina H. P. D-a daleko niža od članarine inostranih planinarskih društava. Članarina našega društva iznosi: D 25 i k tomu prinos od D 5 za gradnju planinarskih kuća; upisnina D 15, za člansku iskaznicu D 5, ukupno D 50 u prvoj godini; svake dalnje godine samo D 30. Đaci i naučnici plaćaju u ime upisnine D 5, članarine D 12.50, za gradnju planinarskih D 5 i za iskaznicu D 5, dakle ukupno D 27.50, a svake dalnje godine samo 17.50. Veliko planinarsko društvo »Klub Češkosl. Turistu« u Pragu sa preko 75.000 članova ima ove članske prinose: članarina redovitih članova Kč 25 (42.50), upisnina Kč 5 (D 8.50); za đake Kč 10 (17). Kod »Poljskog Tatranskog Društva« sa oko 18.000 članova plaća svaki član 8 zlotih (D 50.80), a 2 zlota (D 12.70) za iskaznicu. Na sličnoj se visini kreće članarina »Club Alpino Italiano« sa 42.000 članova u god. 1931., dok je članarina »Švicarskog Alpinskog Kluba« sa 30.000 članova znatno veća kao i članarina najvećeg planinarskog društva na svijetu »Deutsch-und Oesterreichischer Alpenverein« sa 250.000 članova. Kod ovoga iznosi članarina: RM 5 (D 68), dok kod čisto alpinističkog društva »Oesterreichischer Alpenklub« u Beču članarina iznosi za Austriju 20 šilinga (D 150), a za Jugoslaviju D 170. Samo kod francuskog planinarskog društva (Club Alpin Français) sa oko 20.000 članova ona je od prilike jednaka članarini naših planinarskih društava. Prema tomu je članarina H. P. D-a u poredbi sa gornjim članskim prinosima upravo neznačna, a razne članske pogodnosti tako brojne, da se ona našem članu tokom godine najmanje 20-struko, a kod češće uporabe i 50-struko isplaćuje.

SADRŽAJ: Dr. Josip Poljak: Velebitski Prutaš (sa 2 slike od autora na umj. prilogu) str. 3. — Dr. Ivan Krajač: Novi visinski putovi na Velebitu (sa 2 slike od autora na umj. prilogu), str. 6. — P.: Naši planinari na Alpama i na Dinarskim gorama (sa 4 slike od Ž. Petričića, Dr. Bauera, Dr. Emilia i foto-sekcije »Velebita« na umj. prilogu), str. 15. — Drago Brahm: Grossglockner, str. 18. — Stanko Šafar: Dachstein, str. 21. — Deset planinarskih zapovijedi, str. 23. — J. Pasarić: Opasnosti od lavina u gorama, str. 25. Društvene vijesti, str. 28.

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu: preplata stoji godišnje Din 50.—; za đake i naučnike Din 40.—; za inozemstvo Din 70.—. Preplatu, reklamacije i rukopise prima HPD središnjica u Zagrebu, Samostanska ulica 2a. — Odgovorni urednik: prof. Josip Pasarić, Medveščak broj 57. — Izdavač: »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tiskar »Tipografije« d. d. Zagreb, Preradovićev trg 9. — Za tiskaru odgovara I. Ivanković, Zagreb, Selska c. 39.